

Att mötas i musiken
En kvalitativ studie om musikpedagogiskt arbete inom
Daglig verksamhet

Examensarbete
Musikpedagogexamen
Vårterminen 2013
Poäng: 15 hp
Författare: Fanny
Pålsson
Handledare: Johan
Nyberg

Förord

Tack till min handledare Johan Nyberg. Du har hjälpt mig att ta uppsatsen till en nivå som jag aldrig hade kunnat göra utan din hjälp och ditt engagemang. Ett speciellt tack till all inblandad personal på de Dagliga verksamheterna som tagit sig tid att delta i denna studie. Jag vill också tacka Sofie Pålsson och Kerstin Andersson för korrekturläsning samt Maria Calissendorff, Sofie Magnusson och Narcis Cosma.

Stockholm, 2013-04-13

Sammanfattning

Syftet med undersökningen är att fördjupa och bredda kunskaperna om hur personal inom Daglig verksamhet för personer med intellektuell funktionsnedsättning arbetar musikpedagogiskt. Syftet är också att undersöka hur personalen anser att musiken påverkar arbetstagarna. För att uppnå syftet lyfts två frågeställningar fram: Hur ser personalen på musikens inverkan på arbetstagarnas utveckling och vilka eventuella pedagogiska metoder arbetar personalen utifrån?

För att kunna svara på frågeställningarna har observationer och kvalitativa intervjuer genomförts på två olika Dagliga verksamheter. Genom att arbetstagarna arbetar med musik som uttrycksform visar undersökningens resultat att arbetstagarna utvecklas i det sociala samspillet. Resultaten visar också att arbetstagarnas sociala och musikaliska förmåga förbättras när de med hjälp av personalen arbetar med musiken. Detta beskriver Vygotskij som den egna närmsta utvecklingszonen (Zone Of Proximal Development). En annan slutsats som kan dras är att personalen arbetar utifrån metoder, verktyg och ramar som de på egen hand har arbetat fram utifrån olika bakgrund och erfarenheter. Exempel på dessa metoder är:

- Personalen spelar först en rytm tillsammans med arbetstagaren och stöttar arbetstagaren tills denne kan spela rytmen på egen hand.
- Personalen förklarar för arbetstagaren hur instrumentet ska låta genom att använda sig av metaforer.
- Personalen använder sig av bilder för att förtydliga vilken låt som ska spelas.

Nyckelord: Funktionsnedsättning, musikpedagogik, socialt samspel, Daglig verksamhet.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. Inledning	1
1.1 Syfte och frågeställningar.....	2
1.2 Begrepp, relevanta för undersökningen.....	2
1.3 Avgränsning	3
2. Bakgrund	4
2.1 Utvecklingsstörning	4
2.2 Autism	5
2.3 Specialpedagogiskt förhållningssätt.....	5
2.3.1 Specialpedagogiskt förhållningssätt till utvecklingsstörning	5
2.3.2 Specialpedagogiskt förhållningssätt till autism.....	6
2.4 Lagstiftning	7
2.5 Daglig verksamhet.....	8
2.6 Människan och musiken.....	8
2.6.1 Musikens existentiella dimensioner	9
2.6.2 Musikens pedagogiska dimensioner.....	9
3. Teoretiskt ramverk och musikpedagogisk verksamhet	11
3.1 Teoretiskt perspektiv	11
3.2 Betydelsen av socialt samspel i musikundervisning	13
3.3 Forskning om musikpedagogik och funktionsnedsättning.....	14
3.4 Musik och funktionsnedsättning i frivillig kommunal verksamhet.....	15
4. Metod	17
4.1 Metodval och genomförande.....	17
4.1.1 Ostrukturerade observationer	17
4.1.2 Kvalitativa intervjuer.....	18
4.1.3 Urval.....	18
4.1.4 Data	19
4.1.4 Transkription och analys	20
4.2 Etik	21
4.3 Trovärdighet	21
5. Resultat	23
5.1 Observation 1 och 2 på arbetsplats 1	23
5.2 Observation 3,4 och 5 på arbetsplats 2.....	24
5.2.1 Observation 3	24
5.2.2 Observation 4	24
5.2.3 Observation 5	25
5.3 Sammanfattande analys av observationer	25
5.4 Intervjuer	26

5.4.1 Bemötande.....	26
5.4.2 Musikens påverkan på socialt samspel och kommunikation.....	27
5.4.3 Synen på utveckling hos arbetstagarna	28
5.4.4 Skillnaden på att arbeta med musik med funktionsnedsatta och icke funktionsnedsatta.....	28
5.4.5 Metod och struktur för musikverksamheten.....	29
5.5 Sammanfattande analys.....	30
6. Diskussion	31
6.1 Resultatdiskussion.....	31
6.1.1 Personalens arbetsmetoder i verksamheten.....	31
6.1.2 Synen på musikens påverkan på arbetstagarnas utveckling.....	32
6.1.3 Musikens betydelse på de 2 olika verksamheterna	32
6.1.4 Utbildningsområde för att arbeta med intellektuellt funktionsnedsatta	33
6.1.5 Avslutande diskussion.....	34
6.2 Metoddiskussion.....	35
6.3 Förslag till vidare forskning	35
7. Referenser.....	37

Bilagor:

Bilaga 1 - Intervjuguide

Bilaga 2 - Informationsbrev

1. Inledning

Under sommaren när jag arbetade med vuxna med intellektuell funktionsnedsättning (förklaras i 1.2) på en så kallad Daglig verksamhet växte idén till den här studien fram. På verksamheten användes musik som estetisk uttrycksform. Jag sökte mig till en *Daglig verksamhet* eftersom jag själv har ett stort intresse för musik och ville lära mig mer om hur man arbetar med just musik hos personer med intellektuell funktionsnedsättning. Det gjorde stort intryck på mig att se hur självförtroendet stärktes hos de olika personerna som hade sin sysselsättning på verksamheten när de fick uttrycka sig genom musik. Erfarenheterna medförde att jag ville veta mer om hur det går att arbeta med musik med den här målgruppen.

Emma är en av arbetstagarna som jag lärde känna under min tid på den Dagliga verksamheten och var en av dem som gjorde intryck på mig när jag arbetade där. Emma är i tjugoårsåldern och har en måttlig intellektuell utvecklingsstörning som gör att hon bland annat sitter i rullstol och har svårigheter med talet. Hon är lugn och ofta ganska tyst men jag tror att Emma tänker och funderar på mycket saker som hon inte säger till personalen. Emma vet vad hon vill. Om hon får två alternativ på vad hon kan hitta på under förmiddagen, vet hon direkt vad hon helst vill göra. Hon tycker mycket om när vi arbetar med musik. Det märks eftersom rullstolen går i full fart in till studion där vi brukar spela musik tillsammans. Emma gillar att sjunga och i den Dagliga verksamheten har alla hjälpts åt (personal och arbetstagare) att skriva musik och texter som handlar om allt ifrån den Dagliga verksamheten till hur det brukar gå till när de åker buss eller taxi till ”jobbet”. Tillsammans sjunger de också covers. Emma som annars kan ha svårt att uttrycka sig verbalt kan alla sina favoritlåtar utantill och hon är bra på att lära sig texter och att komma ihåg dem. När vi musicerar blommar Emma ut. Hon skrattar och när vi efteråt till exempel äter lunch, är Emma upprymd och vill berätta om det som hände när vi musicerade tidigare under dagen. Hon kan prata om det ytterligare flera gånger samma dag.

I och med arbetet på den Dagliga verksamheten ökade intresset för hur personal arbetar musikpedagogiskt med intellektuellt funktionsnedsatta inom Daglig verksamhet. En genomgång av svensk litteratur och tidigare forskning inom området i Sverige visade att det inom det musikpedagogiska fältet verkar finnas ett tomrum gällande forskning som berör lindrigt till måttligt intellektuellt funktionsnedsatta. Det finns mycket forskning inom musikterapi men inte lika mycket inom musikpedagogik. Det är det senare som är i fokus för denna studie. I Daglig verksamhet är inte syftet med musiken terapeutiskt utan det ska vara socialt utvecklande och lärande precis som i undervisning i skolan eller kulturskolan. Musikpedagogik inom ramen för utbildning och terapi är mer behandlande, men det blir en brygga mellan dessa båda begrepp i den här uppsatsen.

Eftersom det framgick under min korta men intensiva tid på den Dagliga verksamheten att kontakten med musiken fick deltagarna att växa och blomma ut och att de lärde sig musik, upplever jag att det finns ett behov av fördjupning inom detta område. Det anknyter också till den utbildning jag nu läser där specialpedagogik inte ingår, men där vi däremot läser om diagnoser som ADHD och Aspergers syndrom. Efter denna utbildning får studenterna inte med sig några kunskaper i specialpedagogik för personer med intellektuell funktionsnedsättning. Detta är också en anledning till att denna undersökning känns extra viktig att genomföra. Här finns alltså ett glapp; Vad ska man utbilda sig till om man vill arbeta med lärande i musik med den här målgruppen?

1.1 Syfte och frågeställningar

Syftet med denna studie är att fördjupa och bredda kunskaperna om hur personal inom Daglig verksamhet arbetar musikpedagogiskt med lindrigt till måttligt intellektuellt funktionsnedsatta. Syftet är också att undersöka hur personalen anser att musiken påverkar arbetstagarna. För att uppnå syftet lyfts följande frågeställningar fram:

- Hur ser personalen på musikens påverkan på arbetstagarnas utveckling?
- Vilka eventuella pedagogiska metoder arbetar personalen utifrån?

1.2 Begrepp, relevanta för undersökningen.

I uppsatsen förekommer ett flertal begrepp och företeelser som kan behöva förtydligas, nedan kommer förklaringar till dessa:

Föreningen för barn, unga och vuxna med utvecklingsstörning (FUB) är en rikstäckande intresseorganisation som arbetar för att personer med intellektuell utvecklingsstörning ska ha ett bra och värdefullt liv samt synas, höras och ta plats. FUB använder utvecklingsstörning som ett övergripande begrepp för olika typer av intellektuell/kognitiv/mental funktionsnedsättning¹. FUB bildades i Stockholm 1952 och då stod initialerna för ”Föreningen för Utvecklingsstörda Barn” men idag omfattas även vuxna av organisationen. I denna uppsats används begreppen personer/grupp/individ med intellektuell funktionsnedsättning och målgrupp.

Nya Omsorgsboken består av en samling texter av 33 författare som i 25 kapitel delar med sig av sina erfarenheter kring vårdande arbete. Nya Omsorgsboken används som kurslitteratur på ett flertal akademiska grundutbildningar, till exempel där ämnena social omsorg, socialt arbete, psykologi, pedagogik och omvårdnad ingår. Den används också som lärobok på olika folkhögskoleutbildningar och som fördjupningslitteratur på gymnasiet. Den lämpar sig även i fortbildningssammanhang inom olika kommun- och landstingsverksamheter. Bokens redaktörer Lena Söderman och Sivert Antonson arbetar som vårdlärare respektive docent i handikappvetenskap. I boken finns också ett helt kapitel om just begreppet utvecklingsstörning som skrivits av Mats Granlund och Kerstin Göransson (2011).

Denna studie handlar om personer som har sin vardagliga sysselsättning inom den verksamhet som heter Daglig verksamhet. Lagen som styr insatserna för denna verksamhet kallas *Lagen om Stöd och Service* (LSS-lagen). I lagen används begreppen utvecklingsstörning och personer med begåvningsmässiga funktionshinder, medan socialstyrelsen använder begreppen funktionsnedsättning och funktionshinder. I denna studie används begreppet arbetstagare om personer som utför sitt dagliga arbete inom Daglig verksamhet. I de Dagliga verksamheter som förekommer i denna studie har syftet och målsättningen varit att erbjuda arbetstagaren en verksamhet med kulturinriktning som exempelvis kan vara musik, bild och form samt media. Alltså ska personer med intresse och förmåga få möjligheten att kunna uttrycka sig genom dessa estetiska uttrycksformer. De som arbetar som personal på verksamheterna i denna studie benämns som just *personal* eller *handledare*.

¹ <http://www.fub.se>

1.3 Avgränsning

Studien avgränsas till att endast studera Dagliga verksamheter där målgruppen är lätt till måttligt intellektuellt funktionsnedsatta. En redogörelse för dessa funktionsnedsättningar samt tidigare forskning som berör funktionsnedsättningarna i stora drag presenteras i viss forskning som är relevant för ämnet och avgränsar till området. Avgränsningen beror på att syftet är att undersöka hur personalen arbetar, inte arbetstagarna. Däremot ingår det att se på hur deras utbildning kan komma att påverka verksamheten samt hur deras syn på musikens inverkan hos arbetstagarna är.

En annan avgränsning är att denna studie undersöker hur personal arbetar *musikpedagogiskt* med personer med intellektuell funktionsnedsättning, till skillnad från musikterapeutiskt arbete. Musikpedagogik och musikterapi är två skilda områden med olika syften. Musikterapi är en behandlingsform som använts runt om i världen. Som musikterapeut består arbetet av att med musikens hjälp kunna påverka förhållandena så att patientens fysiska och psykiska förmågor kan utvecklas. Musikterapi som vedertagen behandlingsform används allt mer runt om i världen sedan 50-talet (Ruud, 1980). Musikpedagogik däremot, vilar precis som andra typer av pedagogisk forskning på normer där läraren spelar en viktig roll i användandet av forskning kopplat till praktik. Musikpedagogiskt arbete utgår från en individs kunskaper just nu, som man sedan försöker att bygga på och utveckla utifrån en grund och en struktur (Nielsen, 1998).

Musikpedagogik sett ur ett vetenskapligt perspektiv behandlar alla former av musikaliskt lärande och innefattar de ramar, förmågor, traditioner och villkor som påverkar de situationer där musik utgör de olika läroprocessernas innehåll. I musikpedagogik sett ur forskningsperspektiv används olika teorier och metoder från till exempel pedagogik, psykologi, sociologi, filosofi och musikvetenskap, för att uppfatta och beskriva musikpedagogiska fenomen (Ferm, 2012).

2. Bakgrund

I detta kapitel redogörs för litteratur och lagtext som utgör ämnesbakgrund för den här studien. Följande områden kommer beskrivas: Utvecklingsstörning, Autism, Specialpedagogiskt förhållningssätt till utvecklingsstörning, Specialpedagogiskt förhållningssätt till autism, Lagstiftning, Daglig verksamhet samt Människan och musiken.

Syftet med dessa bakgrundsfakta är att ge en bild av hur beroende personer med intellektuell funktionsnedsättning är av samhällets stöd samt att läsaren ska få en djupare förståelse för ämnesområdets relevans.

2.1 Utvecklingsstörning

Intellektuell funktionsnedsättning är ett begrepp som är flertydigt. Innebörden har ändrats genom tid och kultur och har beskrivits och beskrivs på olika sätt. På sin hemsida använder FUB (2013) begrepp som kognitiv funktionsnedsättning och där beskrivs också att personer tillsammans med sin utvecklingsstörning kan ha andra funktionshinder som till exempel rörelsehinder, synnedsättning eller autism (FUB, 2013). Ungefär 1 % av Sveriges befolkning har en utvecklingsstörning (Stockholms läns landsting, 2013).

Gemensamt för personer med utvecklingsstörning är att de har en nedsättning av intelligens tillsammans med svårigheter att på egen hand klara av det vardagliga livet själv. Vilken grad varierar dock. Den kognitiva förmågan påverkas när en människa har en utvecklingsstörning och med detta menas att personen har svårigheter att ta till sig och bearbeta information. Personer med utvecklingsstörning har också svårt att bygga på och använda sig av sin kunskap (Granlund & Göransson, 2011)

Utvecklingsstörning kan beskrivas utifrån tre olika förklaringsmodeller. Den första är den *medicinska/utvecklingspsykologiska modellen*, där utvecklingsstörning tolkas som en verkan av brister hos personen som har orsakats av sjukdomar eller skador. Den andra är den *sociala modellen*, som påvisar att utvecklingsstörning kan förstås med hänsyn till olika hinder i samhället. Den tredje och sista är den *miljö och interaktionistiska modellen* som är en kombination av tidigare beskrivna modeller och dess aspekter, där utvecklingsstörning är en följd av både individuella och omgivande faktorer (Ineland et al, 2009).

Så här beskriver Jakobsson & Nilsson (2011) begreppet utvecklingsstörning;

Vad som definieras som utvecklingsstörning beror till stor del på synsättet i det omgivande samhället. Utvecklingsstörning är en term som används för att beteckna intellektuell funktionsnedsättning i kombination med bristande förmåga att klara den dagliga livsföreningen. Tidigare trodde man att många sätt att leva och vara var direktsammankopplade med utvecklingsstörningen, men idag vet man att också kvaliteten på de livsmiljöer man erbjuder personer med utvecklingsstörning kan bidra. (ibid. s 138)

Utifrån en persons diagnos eller hjälpbehov gör en biståndshandläggare en bedömning för att kunna erbjuda stödåtgärder enligt lag. Detta kan exempelvis gälla rätt till stöd enligt LSS eller särskola. För att ställa diagnos finns internationella manualer att följa: ICD10 och DSM-IV (International Statistical Classification of Diseases and Related Health Problems, världshälsoorganisationen WHO:s klassificeringssystem för olika diagnoser).

Inom målgruppen utvecklingsstörning kan fyra undergrupper urskiljas:

- Grav (djupgående)
- Svår
- Medelsvår (måttlig)
- Lindrig

När det kommer till diagnosticering och gradering definieras utvecklingsstörningen efter följande tre kriterier: IQ under 70, nedsättning av adaptiv förmåga och om orsakerna till intelligensnedsättningen och den adaptiva förmågan har inträffat före 16 års ålder. IQ betraktas i detta sammanhang som en generell personegenskap som i sin tur anses påverka hur vi resonerar, tänker och löser problem. Detta mäts i tester och ger i sin tur en viss poäng som kallas intelligenskvot (IQ). IQ anses som en egenskap som är relativt stabil och som inte förändras över tid. IQ handlar om hur många uppgifter individen löser i tester i jämförelse med andra i samma ålder.

Adaptiv förmåga kan förklaras som en persons förmåga att själv anpassa sig till sin vardag och tvärt om anpassa sin vardag efter sig själv och sitt eget sätt att fungera. Den adaptiva förmågan skiljer sig ifrån intelligens på det sättet att den adaptiva beteendet oftast mäts genom att andra personer som känner personen i fråga väl samt personen ifråga själv, bedömer hur det vardagliga livet fungerar (Granlund & Göransson, 2011).

2.2 Autism

Autism och utvecklingsstörning är två olika diagnoser. Omkring två tredjedelar av alla som har diagnosen autism har också en utvecklingsstörning. Varje år föds det i Sverige ett hundratal barn med autism och det är fler pojkar än flickor som har autism. Typiska karaktäristiska svårigheter för personer med autism är svårighet med socialt samspel, kommunikation och begränsad beteenderepertoar eller begränsad och annorlunda fantasi. För att få diagnosen autism ska ovanstående svårigheter ha uppdagats före tre års ålder. När en person har diagnosen autism kan den sociala interaktionen visa sig på olika sätt, så som svårigheter med att använda sig av ögonkontakt, kroppshållning, gester och ansiktsuttryck. Vanligt är också svårigheter att skapa kompisrelationer i sin egen ålder samt att vilja dela sina intressen och upplevelser tillsammans med andra. Dessa olika faktorer som handlar om att kommunicera, kan påverka talförmågan och att personen ifråga blir sen med att börja tala eller att inte talar alls (Jakobsson & Nilsson, 2011).

2.3 Specialpedagogiskt förhållningssätt

Syftet med detta avsnitt är att ge en inblick i hur viktigt bemötandet av personer med intellektuell funktionsnedsättning är samt att påvisa att det krävs kunskap om autism och utvecklingsstörning för att kunna arbeta med och bemöta dessa människor på allra bästa sätt ur ett pedagogiskt perspektiv. Jag har inte kunnat finna någon svensk skrift som berör musikpedagogik för funktionsnedsatta varför följande avsnitt berör specialpedagogiska förhållningssätt och då särskilt när det gäller i skola.

2.3.1 Specialpedagogiskt förhållningssätt till utvecklingsstörning

I arbetet med personer med utvecklingsstörning är kognitivt stöd det viktigaste att tänka på enligt Jakobsson och Nilsson (2011). Kognitivt stöd innefattar förhållningssätt, arbetssätt och

attityder. Även användandet av *kognitiva begåvningshjälpmedel* som gör det abstrakta konkret är mycket viktigt för elever med utvecklingsstörning. Exempel på kognitiva begåvningshjälpmedel kan vara allt ifrån en surfplatta till en extra tydlig almanacka eller en specialklocka med kvart-ur. Syftet med dessa hjälpmedel är att göra skillnaden mellan elevens förmåga och omgivningens krav mindre, helt enkelt att ta sig förbi funktionsnedsättningen. Genom att använda sig av hjälpmedel blir personen mer delaktig och oberoende av omgivningens hjälp och kan på så sätt underlätta att planera, tolka, tänka och förstå information själv. När det pedagogiska arbetet ska struktureras upp kan följande rubriker vara till hjälp enligt Jakobsson och Nilsson (2011 ss. 154-157):

Kognitiva mål:

- Att ge eleverna hjälp att överblicka en arbetsuppgift och hjälp med att planera hur den ska genomföras.
- Att sänka abstraktionsnivån på uppgifter och undervisningsmaterial.
- Att konkretisera, när det är möjligt.
- Att utgå från konkreta verklighetsupplevelser och ge hjälp att bearbeta dem.
- Att konkretisera språket och ge visuellt stöd som komplement.
- Att ge tid och ägna mer tid åt elever som behöver det.
- Att använda dator i det pedagogiska arbetet.
- Att använda kognitiva hjälpmedel eller begåvningshjälpmedel.
- Sociala mål: Att förbereda eleven inför sociala situationer.
- Att ge eleven tillfällen att skaffa kunskap om sig själv.
- Att hjälpa eleven att skapa sig en egen självbild och att bearbeta den konkret och känslomässigt.
- Att arbeta för att eleverna ska få ett starkt självförtroende och en egen identitet.
- Att arbeta med elevers och vuxnas attityder.

2.3.2 Specialpedagogiskt förhållningssätt till autism

En av de viktigaste förutsättningarna för att personer med autism ska trivas och utvecklas i skolan är att de omges av en positiv och autismvänlig miljö. Det är viktigt att som pedagog skapa "förutsägbarhet" då dessa personer själva har svårt att i sina tankar föreställa sig vad som kommer att hända. De har också svårigheter med att läsa av andra människors förväntningar eller avsikter och att dra egna slutsatser av saker de varit med om tidigare. I arbetet med personer med autism är det därför av stor vikt att pedagogen får så mycket information om personen som möjligt. Detta kan ges från tidigare skola, Daglig verksamhet, eller personer som känner personen väl och vet hur personen fungerar, vad denne mår bra av

samt hans/hennes svårigheter. Jakobsson & Nilsson (2011) beskriver också vikten av att personer med funktionsnedsättningar inom autismspektrumet behöver få undervisning i det sociala samspelet som till exempel ”lek” och slutligen hur viktigt det är att som personal ge stöd och hjälp att skapa en positiv självbild.

2.4 Lagstiftning

Den här undersökningen omfattar personer som är beroende av stöd ifrån samhället vilket gör att andra människor behöver ta hand om en del av ansvaret för deras liv. Fördelningen av ansvar och hur denna grupp omhändertas har förändrats genom historien. Närmast följer en översikt om hur det ser ut i dagens samhälle med den lagstiftning och de styrdokument som ligger till grund för personer med intellektuell funktionsnedsättning och för personal som arbetar inom dessa verksamheter. Så här står det i ”Lagen om stöd och service för vissa funktionshindrade, (LSS, 1993:387):”

LSS (1993:387)

Inledande bestämmelser.

1 § Denna lag innehåller bestämmelser om insatser för särskilt stöd och särskild service åt personer med utvecklingsstörning, autism eller autismliknande tillstånd,

2. med betydande och bestående begåvningsmässigt funktionshinder efter hjärnskada i vuxen ålder föranledd av yttre våld eller kroppslig sjukdom, eller

3. med andra varaktiga fysiska eller psykiska funktionshinder som uppenbart inte beror på normalt åldrande, om de är stora och förorsakar betydande svårigheter i den dagliga livsföringen och därmed ett omfattande behov av stöd eller service.

Verksamhetens mål och allmänna inriktning:

5 § Verksamhet enligt denna lag skall främja jämlikhet i levnadsvillkor och full delaktighet i samhällslivet för de personer som anges i 1 §. Målet skall vara att den enskilde får möjlighet att leva som andra.

6 § Verksamheten enligt denna lag skall vara av god kvalitet och bedrivas i samarbete med andra berörda samhällsorgan och myndigheter. Verksamheten skall vara grundad på respekt för den enskildes självbestämmanderätt och integritet. Den enskilde skall i största möjliga utsträckning ges inflytande och medbestämmande över insatser som ges. Kvaliteten i verksamheten skall systematiskt och fortlöpande utvecklas och säkras.

För verksamheten enligt denna lag skall det finnas den personal som behövs för att ett gott stöd och en god service och omvårdnad skall kunna ges.

Denna rättighetslag sammanfattar det stöd och den hjälp som personer med viss typ av funktionsnedsättning har rätt att få. Detta leder vidare till nästa avsnitt där en kort redogörelse för hur samhället har bemött denna målgrupp fram till LSS-lagens tillkomst.

2.5 Daglig verksamhet

Nedan följer en historisk tillbakablick kring hur samhället genom tid har behandlat och bemött personer med intellektuell funktionsnedsättning, vilket har lett fram till att det i Sverige idag finns Dagliga verksamheter för denna målgrupp.

1934 drevs en lag igenom om tvångssterilisering av utvecklingsstörda. Tanken med lagen var att skydda folkhemmet som växte från ”svaga och oönskade gener”. ”Som skäl angavs risken att de skulle ”överföra arvsanlag till sinneslöshet eller sinnessjukdom till sin avkomma” (Karlsson, 2010 s. 7-8). Mellan tjugotusen till trettiotusen personer utsattes för något som i Sverige idag klassas som ett brott mot de mänskliga rättigheterna. 1976 ersattes lagen av en ny steriliseringslag där tvångssterilisering upphörde helt och hållet (ibid, 2010).

Fram tills 1985 då den Nya Omsorgslagen kom till bodde barn och vuxna med utvecklingsstörning på olika institutioner så som vård och elevhem, som fanns kvar ända tills mitten av 1990-talet. I FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning som har tagits fram inom Socialdepartementets enhet för sociala tjänster, understryks rätten för denna målgrupp att kunna leva ett självständigt liv och vara delaktig i samhället samt rätten att kunna välja vart och med vem man vill bo. Idag är grundsynen på utvecklingsstörda förändrad och i dagens samhälle vilar ”omhändertagandet” av målgruppen på rättighetslagen, den tidigare beskrivna LSS-lagen. I LSS stadgas en rätt till:

9§Daglig verksamhet för personer i yrkesverksam ålder som saknar förvärvsarbete och inte utbildar sig. Lag (2010:480).

LSS innefattar tio olika insatser för särskilt stöd och service och en av dem är Daglig verksamhet. Daglig verksamhet är till för personer i yrkesverksam ålder som ingår i personkrets 1 och 2 enligt LSS-lagen.² Personerna som omfattas av lagen och ej har möjlighet till förvärvsarbete eller utbildning får på så sätt genom den dagliga verksamheten en meningsfull sysselsättning i det vardagliga livet. Verksamheten bör kunna erbjuda ett innehåll av aktiviteter som både kan vara produktionsinriktade eller av mer habiliterande karaktär. Varje person ska enligt egna önskemål, intressen och förutsättningar vara med och påverka sin insats i den dagliga verksamheten (Göransson & Granlund, 2011).

2.6 Människan och musiken

I denna del presenteras musikens betydelse för människan sett ur två olika perspektiv; musikens existentiella dimensioner och musikens pedagogiska dimensioner. Avsnitten behandlar både musikupplevelsens påverkan och betydelse för människan samt hur betydande musiken ses ur ett pedagogiskt perspektiv i form av utveckling av socialt samspel och kommunikation.

² Verksamheten riktar sig till personer tillhörande personkrets 1 eller 2 enligt 1 § lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade, LSS. Här ingår personer med utvecklingsstörning, autism eller autismliknande tillstånd och personer med betydande och bestående begåvningsmässig funktionsnedsättning efter hjärnskada i vuxen ålder. (Socialstyrelsen, 2013)

2.6.1 Musikens existentiella dimensioner

I boken *Musik och språk* beskriver Jederlund (2002) hur många av hans studenter spontant har sagt att utan musik skulle de dö. Han menar att det finns många olika sätt att uttrycka sig på och enligt honom är kommunikation väldigt viktigt för att människan ska komma in i en gemenskap. Han menar också att kommunikation är mycket viktig för att människan ska utveckla sitt språk. Musik har funnits lika länge som det har funnits människor (Jederlund, 2002). Redan för mer än 2500 år sedan förklarade Pythagoras hur människan hade behov av balans i tillvaron i musikaliska termer och Jederlund (2002) menar att när människans och sfärernas musik befinner sig i harmoni tillsammans finns förutsättning för en frisk och välmående människa i en sund värld (ibid).

I *Den musiska människan* hävdar Jon-Roar Bjørkvold (2005) att människan är musisk redan från födseln och att musisk är uttryck som gestaltas med kroppen och rösten. Exempelvis menar han att förhållandet mellan barnet och föräldrarna kan stärkas om de leker, sjunger, dansar och pratar med sitt barn:

Ljud, rytm och rörelse är alltså av avgörande fysisk och psykisk betydelse för människan ända från fosterstadiet. Redan under denna livsfas läggs grunden för människan som ett socialt kommunicerande och kännande väsen. Vi föds som gryende musiska människor. (ibid, 2005 s.21)

Vidare menar Bjørkvold (2005) att ljudet, rytmen och rörelsen är våra musiska grundelement som det lilla barnet reagerar på när det ligger i magen och att detta har sin utgångspunkt i både en tidlös allmänmänsklig erfarenhet och en djupt rotad idéhistorisk förståelse. Varje människa behöver sången som en uttrycksform. För att kunna utveckla sångens kraft hos sig själv räcker det inte att lyssna på sång utan man måste sjunga själv (Fagius, 2008). Dale (1998) skriver om Vygotskijs tankar kring musik.³ Vygotskij menade att musik väcker starka känslor och reaktioner hos människor och dessa känslor och reaktioner kan trigga igång, irritera eller frigöra energi som bland annat kan leda till kroppslig rörelse och handling. Det kan även leda till något mentalt som en psykodynamisk önskan om att uppnå något utöver det vanliga.

2.6.2 Musikens pedagogiska dimensioner

Musik är barnets första språk (Jederlund, 2002). Enligt Jederlund finns det två huvudlinjer i talspråksutvecklingen; den *prosodiska* nivån och den *segmentella* nivån. Den *prosodiska* nivån är när barnet lär sig talspråkets musikaliska element såsom rytm, intonation, betoning och fraslängd. Först när barnet tagit till sig dessa element börjar det lära sig olika språkljud och främst vokaler och konsonanter och dess förhållande till ljudföljder och ord och det är detta som är den *segmentella nivån*. Det är alltså inte bara för barnets musikaliska utveckling som det är viktigt att det musikaliska sinnet utvecklas.

Det är helt avgörande för talets utveckling och för att barnet ska kunna lära sig läsa och skriva (Jederlund, 2002). Musik och talspråk har samma rötter. Att utveckla sitt språk så att man kan delta i livets sociala samspel formar vårt sätt att tänka, detta belyses av bland andra av Säljö (2000).

³ I den här studien vilar den teoretiska grunden på sociokulturellt perspektiv som har utvecklats av bland andra Säljö (2000) som har hämtat sina idéer från Lev Vygotskijs (1896-1934) kulturhistoriska teori.

Bjørkvold (2005) beskriver Platons 2500 år gamla utsaga om hur musiken påverkar hela människosjälens och att den är avgörande för hela samhällsutvecklingen. Vidare betonas "spontansången" som enligt honom är viktig i allt från toalettbestyr till att leka i sandlådan. Spontansången ger bland annat puls åt leken och känsla åt rösten eftersom den är ett centralt inslag för barn, och den tillhör barnens gemensamma system av koder. "Den banar väg för mänsklig uttrycksförmåga och tillväxt" (ibid, 2005 s. 65).

3. Teoretiskt ramverk och musikpedagogisk verksamhet

I detta kapitel beskrivs de teorier som ligger till grund för studien och genomförandet. I samband med den teoretiska grunden presenteras också forskning om socialt samspel och musikpedagogik, forskning om musikpedagogik och funktionsnedsättning och avslutningsvis ett avsnitt om musik och funktionsnedsättning i frivillig kommunal verksamhet.

3.1 Teoretiskt perspektiv

Denna studies teoretiska grund vilar på sociokulturellt perspektiv som det har utvecklats av bland andra Säljö (2000). Han och flera med honom har hämtat sina idéer från Vygotskij (1896-1934) som utvecklade en kulturhistorisk teori. Det sociokulturella perspektivet stämmer väl överens med de frågeställningar som besvaras i den här undersökningen.

Ett utgångsantagande i ett sociokulturellt perspektiv på utveckling och lärande är [...] att människan handlar inom ramen för praktiska och kulturella sammanhang och direkt eller indirekt samspel med andra. Det är detta antagande som leder till att man föredrar att tala om mänskligt tänkande som delar av, integrerat i och bidragande till sociokulturella praktiker. (Säljö, 2000, s.104)

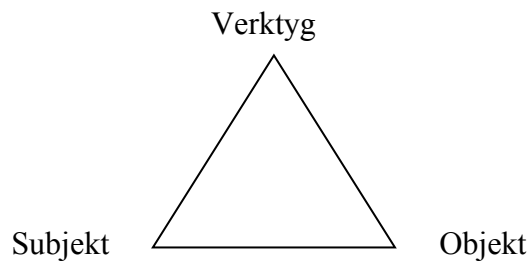
Säljö (2000) menar att utgångspunkten i det sociokulturella perspektivet är att varje människas psykologiska funktioner utvecklas genom vad Vygotskij kallar medierande verktyg/redskap som kulturen erbjuder.⁴ För att agera och interagera med sin omvärld har människan med tiden utvecklat medierande eller förmedlande verktyg/redskap av både språklig (intellektuell) och fysisk karaktär. Dessa kulturella verktyg delar Säljö (2000) in i tre samverkande företeelser:

1. Utveckling och användning av intellektuella (eller psykologiska/språkliga) redskap.
2. Utveckling och användning av fysiska redskap (eller verktyg).
3. Kommunikation och de olika sätt på vilket människor utvecklat former för samarbete i olika kollektiva verksamheter. (Säljö, 2000, s. 22)

Det viktigaste intellektuella redskapet är språket menar Säljö (2000), det hjälper oss att interagera med omvärlden. Även regler, formler, räkningsystem, begrepp etcetera hör till dessa. De fysiska redskapen eller artefakter kan till exempel vara kompass, miniräknare, telefoner och datorer som är uppbyggda utifrån intellektuella kunskaper och som underlättar för oss att lösa praktiska problem i vardagen. Redskapen fungerar som en sammankopplande länk för människans samspel och relation med sin omgivning och dessa redskap har dubbla roller: dels är de medel för ”hur” en aktivitet kan göras och dels är de ”stöttepelare” det vill säga att de underlättar ”vad” som kan göras i aktiviteten (Linderoth & Säljö, 1999). Tidigare generationers vetande och erfarenheter lagras och utvecklas på så sätt i handlingsmönster och färdigheter som sedan lärs vidare i kommunikationen och interaktionen mellan människor (Säljö, 2000). Strandberg (2006) beskriver den sammanbindande länken genom en triangel som är en figur som bygger på Vygotskij (se figur 1). I den vänstra vinkeln hittar vi subjektet (människan) och i den högra vinkeln är objektet (världen). Mellan dessa i toppen av triangeln, hittar vi verktygen.

Triangeln visar att människans förhållande till världen inte är direkt, utan indirekt med hjälp av verktyg, tecken, språk och andra människor, en medierad relation.

⁴ Enligt Säljö (2000) är verktyg och redskap synonyma med varandra.

Figur 1. Vygotskij i praktiken, (Strandberg, 2006)

Människan som art är läraktig beskriver Säljö (2000). Enligt honom är det en av människans mest karaktäristiska sidor att ta till vara på kunskap och erfarenheter för att sedan använda dessa i framtiden. Säljö (2000) menar att vi som individer handlar utifrån vilken miljö vi befinner oss i. Lärande kan ske både på individuell nivå och kollektiv nivå. Individer lär, men det gör också kollektiv så som allt från föreningar till samhällen. Säljö (2000) menar med hänvisning till Vygotskij att i detta teoretiska perspektiv är det orimligt att det skulle finnas en begränsning i mänsklig utveckling. Eftersom de kulturella redskapen – de psykologiska, språkliga och de fysiska, ständigt förändras, förfinas och förbättras kommer människors intellektuella förmåga och kunskap också ständigt förändras och utvecklas beroende på hur människan hanterar och tar till vara på dem.

Vidare beskriver Säljö (2000) att Vygotskij menade att med hjälp av kommunikation med andra blir vi delaktiga i att benämna och beskriva världen, vilket gör att vi kan samspela med våra medmänniskor i olika aktiviteter. Han preciserade också att varje individ lär sig att klara av en viss handling först tillsammans med andra för att sedan kunna utföra den själv.

Vygotskij kallade detta centrala begrepp för den potentiella (närmaste) utvecklingszonen ofta förkortad ZPD (zone of proximal development). Säljö (2000) förklarar ZPD som avståndet mellan det som individen kan göra själv och det den kan göra tillsammans med andra och han kallar det för den närmaste utvecklingszonen.

Med sociokulturellt perspektiv på lärande innebär ZPD att den som är mer kunnig, vägleder och stöttar den som är mindre kunnig inom ett område. Den som är mer kunnig kan vara en lärare eller också en annan elev. I början är den lärande beroende av stöd och handledning, men efter hand blir den lärande allt mer självständig och kan ta ett större ansvar som så småningom leder till att den lärande kan hantera handlingen eller tankegången på egen hand (Säljö, 2000).

När det kom till kreativitet så skiljde sig Vygotskijs teori från andra teorier då han ansåg att alla människor är kreativa, även små barn. Han kallade kreativiteten för fantasi och menade att det inte fanns någon skillnad mellan fantasi och verklighet. Han hävdade att fantasi inte är något enkelt eller övernaturligt utan en medvetandeform i form av en sammankopplingsförmåga som hör ihop med verkligheten på olika sätt (Vygotskij, 1995).

Med hänvisning till föregående avsnitt om musikens existentiella dimensioner beskriver Dale (1998) att Vygotskij menade att musik väcker starka känslor och reaktioner hos människor. Dessa känslor och reaktioner kan trigga igång, irritera eller frigöra energi som bland annat kan leda till kroppslig rörelse och handling.

3.2 Betydelsen av socialt samspel i musikundervisning

Begreppet *sociokulturellt perspektiv* har fått sitt namn för att socialt samspel enligt det synsättet är en grund för lärandet. I detta avsnitt lyfts musikpedagogisk forskning fram som gjorts bland barn och ungdomar, som pekar på att lärande påverkas av medierande verktyg och socialt samspel.

I Dahlbäcks studie (2011) undersöktes på vilka sätt barn i årskurs ett deltar i musikaktiviteterna samt vilken betydelse musikens respektive språkets medierande funktioner har för de kommunikationsformer som barnen använder. I undersökningen framkom att barnen lärde sig när de var i samspel med varandra, läraren och verktygen. Eleverna i klassen fick stöd av läraren så att deras kunskapsmöjligheter kunde öka och då flyttades den proximala utvecklingszonen framåt. När eleverna hade lektioner tillsammans vidgades deras kunskapsgrund även om alla hade olika förutsättningar. I det sociokulturella perspektivet lyfter man fram det kollektiva lärandet i koppling mellan individer och lärandemiljön där Vygotskij menar att barn utvecklar sina förmågor genom socialt samspel. I det sociokulturella perspektivet läggs stor vikt vid hur undervisningen sker i en grupp där det exempelvis kan finnas elever med olika kulturell bakgrund, förutsättningar och erfarenheter. Det är mycket väsentligt att som pedagog ha kännedom om elevernas kulturella bakgrund eftersom den har stor betydelse för hur eleverna skapar och använder sig av kunskap och lär sig på bästa sätt menar Mars (2012) som har undersökt gambiska och svenska ungdomar i samspel. Detta är något som därför kan antas gälla även vid undervisning av personer med funktionsnedsättning.

I Dahlbäcks studie (2011) var fokus riktat mot barnens individuella lärande och mot den struktur och de metoder lärarna använde för att skapa en lärmiljö som var positiv med goda förutsättningar för samtliga barn i gruppens lärande. I studien visade det sig att eleverna lärde sig nya sånger och ramsor vilket Dahlbäck (2011) tolkar utifrån Vygotskijs ZPD, där elevernas grundförutsättningar skiljer sig åt. En del elever hade sjungit mycket och kommit långt i sin språkliga utveckling. Deras musikaliska och språkliga grund var stor och de fick utmaningar i sina proximala utvecklingszoner av de nya sånger de lärde sig och av att klara av variationer och nya kombinationer. Andra elever kunde vara med helt i en del moment men klarade inte att exempelvis både tala och göra rörelser till en ramsa. Deras kunnande inom språk och musik var mindre och de fick utmaningar av att försöka samordna röst och rörelse.

Lärarens kunskap och undervisning är mycket betydande enligt Hellgren (2011). Han undersökte barns självbilder i musikskapandet med andra och enligt honom är det viktigt att den undervisning pedagoger bedriver, synliggör och lockar fram den dolda potential som finns inom barnens egna närmaste utvecklingszon. ”I skolan behöver eleverna hjälp av vuxna att skapa en positiv bild av sina utvecklingsmöjligheter” (Hellgren, 2011, s.102). Involvering, variation, autencitet, repetition, struktur och motivation är viktiga aspekter för elevernas möjlighet att delta (ibid., 2011)

Den individuella lärandeprocessen i en social gemenskap kan utvecklas genom att läraren varierar undervisningen genom att exempelvis arbeta med musik och språk i samklang, menar Dahlbäck (2011). Det är viktigt att lärare kan läsa av hur eleverna lär sig betonar Mars (2012). Vidare framhåller Mars att det alltid är eleven som lär sig och menar att lärare endast är ett verktyg för att eleverna ska kunna lära sig olika saker.

Hon belyser att det inom det sociokulturella perspektivet läggs ett stort ansvar och krav på läraren. ”För om eleven styr sitt lärande så måste vi lärare kunna vara en hjälp på de olika vägar som eleven behöver gå för att lära sig så bra som just den eleven kan” (ibid, 2012, s.28). Vidare menar hon att det är mycket viktigt att läraren uppmuntrar elevernas kraft som finns inom dem. Med lärarens guidning och hantverkskunnande kan detta leda till en meningsfull verksamhet där eleverna i relation till sin omvärld kan hämta ny kunskap och utvecklas.

3.3 Forskning om musikpedagogik och funktionsnedsättning

Vid musikpedagogiskt arbete är individens kunskaper utgångspunkten som man sedan försöker bygga på och utveckla utifrån en grund och en struktur (Nielsen, 1998). Nedan kommer en kort redogörelse för tidigare musikpedagogisk forskning där teman som betonar och problematiserar avståndet mellan teori och praktik lyfts fram. Vidare belyser jag även den musikpedagogiska kompetensen hos dem som arbetar med funktionsnedsatta. Slutligen framhålls det självupplevda behovet av fortbildning hos personal som arbetar med funktionsnedsatta och en beskrivning av det uttryckta resursbehovet av utbildning bland kulturskolechefer.

Nielsen (1998) har studerat förbindelserna mellan praktisk och vetenskaplig musikpedagogik. Han belyser problematiseringar i vetenskapsteori om musikpedagogik som forskningsområde och diskuterar grundläggande relationer mellan pedagogisk forskning och tillämpningen av den i praktiken. Forskning i sig är en praxis där det går att anta ett förhållningssätt till hur både musikutbildning och musik i sig själv används. I omsättandet av forskning till praktik är lärarens roll viktig och därför bör mer uppmärksamhet riktas mot utbildning av lärare och lärarutbildningar i framtiden än vad som närvarande sker. Exempel visar hur forskningen kan spela en avgörande roll för praktisk musikundervisning, men över lag är dock resultatet att inflytandet är indirekt, sporadiskt eller möjligen frånvarande. Nielsen (1998) menar att relationen mellan forskning inom musikpedagogik och praktik bör ha närhet och avstånd till varandra samtidigt för att kunna innehålla kvalitet och integritet vilket är en generell slutsats som även har betydelse för mitt forskningsområde. Uddholm (2012) har också undersökt området från musikpedagogiskt håll och i studien prövas både teoretiskt och empiriskt. Som grund för studien ligger Vygotskijs hypotes om språkligt tänkande och studien handlar om professionella aktörers musikpedagogiska definitionsmakt.

Wallin (2013) har undersökt hur personal inom Daglig verksamhet för personer med grav till lindrig intellektuell funktionsnedsättning beskriver sitt arbete. Studien undersöker också vilka tankar personalen har kring musikverksamhet. Respondenterna är personal varav ingen har någon formell musikutbildning. Resultaten visar att det finns kunskap hos personalen som helt vilar på beprövad erfarenhet bland den grupp av individer som undersökningen innefattar och att det finns ett behov av en kompletterande teoretisk kunskap. Forskningsresultaten betonar olika perspektiv på reflektioner kring musikanvändningen inom Dagliga verksamheter. Wallin har lyft fram vissa delar ur en verksamhet som är eftersatt när det gäller forskningsbaserad kunskap.

Detta är ingen stor och ny upptäckt, men det som belyses i denna studie är kopplingen mellan den brokiga personalgrupp som arbetar med musik och deras uttryckliga behov och längtan och ibland frustration över avsaknaden av kunskap om det de dagligen praktiserar och den forskningsbaserade och kliniskt dokumenterade kunskapen som finns att tillgå om musik i arbete med personer med intellektuell funktionsnedsättning. Det finns ett stort glapp mellan den praktiska, beprövade erfarenheten och den systematiska kunskapsbaserade kunskapen/kompetensen. I centrum för detta glapp befinner sig en målgrupp som, för att få en god livskvalitet borde få tillgång till den kunskap som musikerapeuter förvaltar. (Wallin, 2013, s.51)

Vidare belyser Wallin (2013) vikten av att fortsätta diskussionen kring begrepp som värderingar, människosyn och livskvalitet då det kan vara utvecklande att i detta sammanhang få tillgång till musikterapi i praktiken som ett effektivt komplement.

3.4 Musik och funktionsnedsättning i frivillig kommunal verksamhet

I Sverige finns musik och kulturskolor i 280 av landets 290 kommuner och enligt Sveriges Musik- och Kulturskoleråd (SMoK) deltar 363 000 elever i kulturskoleverksamheter runt om i Sverige. Gårdare och Sandh (2010) visar att en stor förändring skett inom musik och kulturskolan gällande om musik och kulturskolorna erbjuder personer med funktionsnedsättning verksamhet. SMoK är en ideell, partipolitiskt och fackligt obunden förening där 94 % av landets 290 kommuner som har musik, och kulturskolor är anslutna och den är till för att stödja kommunerna och utvecklingen av verksamheten vid musik och kulturskolorna.

Eftersom SMoK är det enda nationella samordningsorganet för kulturskolorna har det därmed ett övergripande uppdrag, att tillsammans med kommunerna även uppnå de handikappolitiska målen och på så sätt också öka verksamhetens tillgänglighet för barn och unga med funktionsnedsättningar. För att ta reda på om barn och ungdomar med funktionsnedsättning var delaktiga i kulturskolornas olika verksamheter, genomförde SMoK 2003 en studie som grundades på enkäter och intervjuer som var riktade till ledare och lärare inom kulturskolorna. Undersökningen visade på att kompetens, tillgänglighet, utrustning, ekonomi och medvetenhet skiljde sig mycket åt mellan kulturskolorna. Det fanns goda exempel, men över lag visar studien att det fanns brister och mycket kvar att göra innan verksamheterna är tillgängliga för alla eftersom det var få inskrivna barn och ungdomar med funktionsnedsättning. Cheferna på kulturskolorna runt om i landet menade att det största hindret för att ta in fler barn med funktionsnedsättningar var det ekonomiska stödet och bristen på bra lokaler. En ytterligare anledning var okunskapen kring barn med funktionsnedsättningar. Genom medel från en arvsfond genomfördes ett projekt för att förändra tillståndet inom kulturskolorna. Syftet var alltså att få in fler personer med funktionsnedsättning inom kulturskolorna. Resultatet av projektet har lett till att det nu är tre gånger fler barn och ungdomar med funktionsnedsättning inom kulturskolan än vad det var före projektet startade (Gårdare & Sandh, 2011).

1966 påbörjades ett projekt i Hudiksvalls dagliga verksamhet. Det hela började med att den Dagliga verksamheten en gång i veckan åkte på kurs för att bland annat lära sig knyta skorna. Den verksamheten pågick när Per Johansson som nyanställd i den kommunala omsorgen fick i uppdrag att följa med och stötta arbetstagarna för att se och lära.

På hemvägen fick jag ett infall, beordrade in bussen på en parkeringsplats och uppmanade alla att demonstrera vad de lärt sig på kursen. När det visade sig att *ingen* kunde knyta sina skor, inte ens de som gått kursen varje vecka i åtta år, bad jag chauffören att köra direkt till närmaste skoaffär. Där köpte jag kardborrband åt hela gänget. Jag menar, varför ägna tid åt något så ointressant som skoknyting, när det finns viktigare saker som de här människorna verkligen kan lära sig? Spela teater, till exempel. (Karlssoon, 2010, s.8)

Karlsson (2010) beskriver hur Per Johanssons kolleger höll på att trilla av stolarna när han la upp sitt förslag om att börja spela teater på den Dagliga verksamheten och annan personal utbrast i kommentarer som: "Utvecklingsstörda som spelar teater?!", "Men herregud, har de här stackarna inte lidit nog?" "Tänk om de gör bort sig på scenen?" "Tänk om de blir trötta, då?!" (Karlsson, 2010, s. 12). Johansson förklarade för sina kolleger att han inte ens trodde att någon av deltagarna visste vad göra bort sig innebar och menade att det väl inte är något farligt att bli trött.

Då kom kommentarer från föräldrarna som; "Men räcker det inte med hur mycket våra barn redan har lidit? (ibid, 2010, s. 12.) Då berättar Johansson hur han förklarade för mamman att fackböcker inom ämnet visserligen hävdade att utvecklingsstörda bara kan utvecklas till en viss gräns, men det var något som ha själv trodde bara var en lögn. Han menade att teatern istället skulle kunna hitta oupptäckta krafter inom dem och att ingen människa mår bra av att bli "dald" med. Detta resulterade i en pjäs som gav publiken både närvaro och charm, ett historiskt och estetiskt projekt. Efter den här pjäsen har Glada Hudikteatern gjort ytterligare föreställningar samt medverkat i olika kommersiella sammanhang.

4. Metod

Detta kapitel beskriver och motiverar val av vetenskaplig metod samt hur studien har genomförts. För att kunna få svar på frågorna i undersökningen har observation och intervju använts som metod. Då en avsikt har varit att ta reda på personals syn på arbetstagares utveckling i verksamheten och en annan hur personalen arbetar musikpedagogiskt i gruppen, valdes observation och intervju. Syftet med metoderna har varit att få en djupare inblick i hur personal beskriver sitt sätt att arbeta på samt hur de anser att musiken påverkar målgruppen. Av den anledningen intervjuades var och en av personalen.

4.1 Metodval och genomförande

Studiens data består av fem observationer och fyra intervjuer med sammanlagt fyra anställda inom två olika Dagliga verksamheter i Stockholm stad. Under rubrikerna ostrukturerade observationer, kvalitativa intervjuer, urval och data beskrivs hur materialet har samlats in. Därefter kommer ett avsnitt som beskriver hur jag transkriberat och analyserat materialet. Kapitlet innehåller också en del som tar upp vilka etiska överväganden som gjorts och avslutningsvis följer ett avsnitt om studiens trovärdighet.

4.1.1 Ostrukturerade observationer

I den här studien användes ostrukturerade observationer. ”Ostrukturerade observationer används ofta i utforskande syfte för att man ska kunna inhämta så mycket information som möjligt kring ett visst problemområde” (Patel & Davidsson, 2012, s.97). Syftet med observationerna var att få en övergripande inblick i de två Dagliga verksamheter som jag grundar min studie på samt att jag ville hämta så mycket information som möjligt om det område som studien undersöker. För att kunna se vilka individer som hade sin sysselsättning på de två olika verksamheterna samt vilken interaktion som uppstod i grupperna, var det fördelaktigt med ostrukturerade observationer. Detta innebar att jag observerade så mycket som möjligt som skedde i rummet. Jag ville verkligen få en inblick i verksamheten för att inte bara studera spontana beteenden, utan också utforma mina intervjufrågor utefter det jag såg i rummet. Patel och Davidsson (2012) menar att observationer är just mycket brukbara när forskaren ska samla information inom områden där beteende och skede i naturliga situationer omringas.

Då en avsikt var att ta reda på personalens syn på utveckling hos arbetstagarna i verksamheten och en annan hur personalen arbetar musikpedagogiskt i gruppen, låg fokus på observationerna på personalen. Personalen och arbetstagarna visste att jag skulle komma och observera under musikaktiviteten och jag satt på en stol inne i rummet. Jag är medveten om att detta påverkar mina resultat eftersom det påverkar både personal och arbetstagare att jag sitter med, men det är ett val jag har gjort för att kunna genomföra observationerna. Jag upplevde inte att varken arbetstagare eller personal blev störda av min närvaro och det är inte heller något som kom fram vid intervjuerna. Som observatör måste beslut tas om man som observatör ska delta eller inte i observationen. Patel & Davidsson (2012) menar att observatören kan vara deltagande eller icke deltagande även om de självfallet finns variationer. Min roll som observatör var alltså känd, det vill säga att jag hade fått medgivande från personerna som jag skulle observera att sitta med under musikaktiviteten som icke deltagande.

Patel och Davidsson (2012) menar att om observatören ska vara känd i gruppen som observeras krävs det att observatören försäkrat sig om att alla i gruppen accepterar observatörens närvaro. På den första Dagliga verksamheten gick jag in och satte mig i rummet samtidigt som arbetstagarna. På den andra Dagliga verksamheten var jag med på morgonsamlingen där jag småpratade med arbetstagarna strax innan de skulle delta i musikaktiviteten.

Under observationerna antecknade jag egna upplevelser som hade anknytning till frågeställningarna och skrev ner stödord, för att efteråt kunna skriva ner mer omfattande iakttagelser. Eftersom studien undersöker hur personal inom Daglig verksamhet arbetar samt hur deras syn på musikens påverkan hos arbetstagarna är, var en ytterligare aspekt att både observera och intervjua för att kunna förstå hur och vad respondenterna menade när de beskrev arbetstagarnas personliga utveckling.

4.1.2 Kvalitativa intervjuer

Gällande valet av intervjumetoden var den största fördelen med kvalitativa intervjuer att intervjupersonen gavs utrymme att svara med egna ord på intervjuarens frågor. För att få reda på personalens syn, inställning och upplevelse kring verksamheten valdes öppna frågor med en låg grad av standardisering av typen:

- Vad anser du är det viktigaste...
- Hur skulle du beskriva...

Patel och Davidsson (2012) menar att vid intervjuer med låg grad av standardisering formulerar vi själva frågorna under intervjun och ställer frågorna i den ordning som passar för just den intervjupersonen. Nackdelen med kvalitativa intervjuer samt observationer är att metodvalen är tidskrävande (Patel & Davidsson, 2012). Detta påverkade dock inte mitt val nämnvärt men jag blev tvungen att begränsa min studie till fyra intervjupersoner och två observationer på varje person på grund av förutsättningarna för uppsatsens ram. Jag gjorde en strukturerad intervju med öppna frågor. Vid samtliga intervjuer användes samma intervjuguide/frågor (se bilaga1) vilket även förenklade arbetet med att analysera och jämföra svaren och förhållningssätten mellan respondenterna.

4.1.3 Urval

Utgångsläget för studien var att göra en undersökning om hur personal arbetar musikpedagogiskt med intellektuellt funktionsnedsatta och hur personalen som arbetar med denna målgrupp upplever att musiken påverkar arbetstagarna. Målet var att hitta Dagliga verksamheter som arbetade med lindrigt till måttligt funktionsnedsatta och som till stor del fokuserade på att musicera.

För att hitta Dagliga verksamheter användes Google som sökmotor. Jag sökte igenom alla Dagliga verksamheter inom ett område som skulle vara möjligt att besöka med tanke på avstånd och tidsbegränsning som är ramen för uppsatsen. De verksamheter som jag hittade via internet skickades förfrågningar till, för att se om det fanns något intresse att delta i studien. Ganska snart var två enhetschefer för Daglig verksamhet intresserade av att ställa upp och via dem fick jag kontakt med så kallade musikhandledare vilka har deltagit i studien. I studien har sammanlagt 2 olika Dagliga verksamheter deltagit samt 4 respondenter.

Respondenterna valdes ut genom att jag först var i kontakt med enhetsledaren på respektive Dagliga verksamhet. Sedan besökte jag respektive arbetsplats och fick träffa respondenterna för att kortfattat informera om hur studien skulle gå till och vad deras roll skulle vara i studien. De fick då även möjlighet att ställa eventuella frågor som dök upp.

På den första arbetsplatsen arbetar respondent 1 som är anställd som musikhandledare/vårdare. Vid tiden för studien var det på den Dagliga verksamheten musik 5-6 gånger i veckan, sammantaget cirka 9 timmar. Åldern på arbetstagarna i gruppen är 21-49 år och arbetstagarna har måttlig utvecklingsstörning. På den andra arbetsplatsen arbetar resterande respondenter (2,3 och 4) som samtliga har anställningar som arbetshandledare. Arbetstagarna har lindrig till måttlig funktionsnedsättning och personerna som arbetar där är mellan 22-45 år. Här erbjöds arbetstagarna mellan 5-17 timmar musik per vecka i olika former och precis som den första Dagliga verksamheten, var handledarna noga att påpeka att antalet timmar musik är upplagt helt utifrån individen. Detta innebär att det är svårt att generalisera antalet timmar med musik på de Dagliga verksamheterna eftersom det är väldigt beroende på arbetstagarnas dagsform. På båda verksamheterna är handledarna självlärda musiker som alla har gemensamt att de älskar musik. Samtliga respondenter har mellan 5 till 10 års erfarenhet av att arbeta med någon typ av funktionsnedsättning och en av respondenterna har undersköterskeutbildning. Alla har genomgått fortbildning i form av olika kurser som berör arbetsområdet men ingen av dem har någon musikpedagogisk utbildning. Däremot utövar samtliga musik på fritiden i olika konstellationer.

4.1.4 Data

I detta kapitel benämns respondenterna med en varsin siffra och från och med resultatkapitlet tilldelas var och en av respondenterna ett fiktivt namn så att det ska bli enklare att följa med fram över i uppsatsen i observationsberättelser och utsagor.

På den första Dagliga verksamheten observerades och intervjuades en person, respondent 1, vid 2 olika tillfällen. På den andra dagliga verksamheten var det tre personer som arbetade med musikaktiviteterna, respondent 2,3 och 4. De hade musikverksamhet både enskilt och tillsammans och när jag observerade dem arbetade de tillsammans. Två tillfällen observerades respondent 2 och 4 tillsammans och vid två tillfällen observerades respondent 2,3 och 4 tillsammans. Efter observationerna intervjuades respondent 2,3 och 4 enskilt i var sin intervju.

I samband med första mötet fick även intervjupersonerna ta del av ett informationsbrev, (se bilaga 2) och fick då information så som hur lång intervjun skulle vara på ett ungefär och vad syftet med intervjuerna var. Intervjuerna skedde sedan på respektive respondents arbetsplats mellan 2012-10-26 och 2012-11-30. Samtliga intervjuer spelades in med hjälp av ett inspelningsprogram på Iphone, vilket jag hade fått godkännande av från samtliga respondenter.

Observation 1 och 2 på arbetsplats 1:

Första och andra observationen gjordes på den Dagliga verksamheten när det var vecko-repetition med verksamhetens egna band. Här observerades respondent 1 två olika tillfällen och musikaktiviteten varade i ungefär 1,5 timme båda gångerna.

Observation 3,4 och 5 på arbetsplats 2:

Första observationen gjordes på en offentlig spelning vid en festival med rytmbandet. Här observerade jag respondent 2 och 4 i cirka en timme.

Andra observationen ägde rum på den dagliga verksamheten och det var repetition med rytmbandet. Respondent 2,3 och 4 observerades.

Tredje och sista observationen genomfördes vid den dagliga verksamhetens veckorepetition med bandet. Jag observerade respondent 2 och 3.

4.1.4 Transkription och analys

När intervjuerna var genomförda transkriberades ljudupptagningarna och skrevs ner ord för ord för att lättare kunna strukturera upp det insamlade materialet. Som Patel och Davidson (2012) skriver, stärks också trovärdigheten genom att jag använde mig av ljudupptagning vid intervjuerna så att jag i efterhand kan gå tillbaka och lyssna. När transkriberingen var klar sattes olika kodningsteman upp, något som enligt Bryman (2011) gör det möjligt att se skillnader och likheter mellan respondenternas svar. Kodningen gjordes genom att först försöka finna likheter och eventuella kategorier vilka sedan kodades med olika färger som sedan resulterade i olika huvudteman som blev tydliga genom analysen. Vid samtliga observationer skrev jag ner stödord för att registrera det som skedde i rummet. Direkt efter varje observation skrev jag ner en fullständig redogörelse över det jag registrerat som sedan resulterade i form av sammanfattande berättelser (Patel & Davidsson, 2012)

Den vetenskapliga tolkningsansatsen till det insamlade materialet har varit inspirerat av hermeneutik. Den hermeneutiske forskaren närmar sig forskningsobjektet utifrån sin egen förförståelse, intryck och tankar, kunskap och känslor, alltså är forskarens förförståelse inte ett hinder utan en tillgång för att kunna tolka och förstå forskningsobjektet (Patel & Davidsson, 2012). Som forskare har jag i denna undersökning varit subjektiv och har utifrån min egen förförståelse, det vill säga tankar, intryck, kunskap och känslor från tidigare erfarenheter tolkat datan.

I hermeneutiken betonas vikten av att först se helheten och sedan se de olika delarna för att på så sätt slutligen nå en så fulländad förståelse som möjligt. ”Forskaren som tolkar en text, t.ex. en noggrant utskrivna intervju, börjar med att först läsa hela intervjun och försöker förstå helheten av denna, för att sedan läsa olika delar i texten var för sig för att skaffa förståelse av dessa”(Patel & Davidsson, 2012, s.29)

Forskningsfrågorna i studien har setts ur ett holistiskt perspektiv. Enligt Patel och Davidsson (2012) är holistiskt perspektiv när helheten ses och i detta fall hur personalen ser på musikens påverkan på arbetstagarnas utveckling samt vilka eventuella pedagogiska metoder personalen arbetar utifrån. Helheten består av många mindre delar som i sig är elementära att bearbeta för att sedan få en tydlig helhet. Genom helhetsperspektivet vidgas även förståelsen för de mindre delarna (Patel & Davidsson, 2012).

När jag arbetade med de olika texterna från intervjuerna och observationerna blev det en växelverkan mellan helheten och de mindre delarna på så sätt att bearbetningen av information, textmaterial och tolkning sågs som de mindre delarna som sedan bearbetades och tillsammans bildade en växande, fördjupad förståelse för och i förhållande till helheten. Inom hermeneutiken kallas detta för den hermeneutiska spiralen (Patel & Davidsson, 2012). Under de olika huvudteman som sedan blev tydliga vid analysen placerades de utsagor och citat som rörde respektive huvudtema. Datat har sedan framställts utifrån dessa olika huvudteman.

4.2 Etik

De Dagliga verksamheternas namn har utelämnats såväl som den deltagande personalens eftersom den informationen icke är relevant för uppsatsen. Personerna som deltagit i intervjuerna kallas i uppsatsen för respondenter/handleddare/personal. För att inte röja arbetstagarnas identitet kommer det inte beskrivas ingående vad gäller specifika funktionsnedsättningar hos de olika individerna. Samma gäller när intervjupersonerna beskriver sin upplevelse av olika arbetstagares utveckling. Observationerna ligger endast som grund för bättre intervjuer och för en större trovärdighet till intervjuerna samt som förförståelse till forskningsområdet.

För att eftersträva god forskningsetik användes Vetenskapsrådets forskningsetiska principer (2002) som grund. Vetenskapsrådet (2002) omnämner fyra allmänna etiska huvudkrav som berör det grundläggande individskyddskravet och dessa aspekter har jag lagt stor vikt i att uppfylla och de har även lett till att samarbetet med respondenterna har fungerat bra utan några missförstånd. De fyra kraven är;

- Informationskravet
- Samtyckeskravet
- Konfidentialitetskravet
- Nyttjandekravet

Informationskravet följdes på så sätt att jag skickade ut ett presentationsbrev till respondenterna med information om studiens syfte och upplägg samt deras uppgift i studien. Således fick respondenterna ta del av information som att deras deltagande är helt frivilligt och att de när som helst under studiens gång kan avbryta sin medverkan. Jag träffade också enhetscheferna och respondenterna för ett informationsmöte där de fick möjlighet att ställa eventuella frågor.

Samtyckeskravet uppfylldes på så sätt att jag både under informationsmötet och precis innan intervjun fick samtycke ifrån respondenterna om deras medverkan samt deras godkännande av inspelning av intervjun. De informerades även om vad deras medverkan skulle betyda för såväl dem som för mig.

Konfidentialitetskravet har betytt att alla respondenter har anonymiserats, alltså inte nämnts med namn, utan istället har varje respondent benämnts med en siffra. Allt material och information som kan härleda till respondenten har uteslutits från uppsatsen.

Nyttjandekravet har slutligen uppfyllts genom att respondenterna i informationsbrevet samt på informationsmötet har informerats om att all materia endast kommer att användas för studiens syfte och när den sedan är godkänd kommer allt insamlat material att raderas.

4.3 Trovärdighet

Jag är medveten om att det mina respondenter säger är personliga åsikter och tankar och jag kan inte dra någon generell slutsats kring hur personal inom Daglig verksamhet arbetar musikpedagogiskt med intellektuellt funktionsnedsatta. För detta hade det krävts en mer omfattande forskningsstudie med fler respondenter. Undersökningen skulle alltså kunna göras om och då generera svar på liknande sätt, dock inte nödvändigtvis samma svar eller resultat. Det vill säga teorier och slutsatser genererade genom undersökningen kan äga giltighet för ämnet/forskningsområdet och kan eventuellt användas i arbete med frågor kring den verksamheten.

Studien känns viktig att utföra för mig som blivande musikpedagog för att få svar på hur personal tänker kring och arbetar musikpedagogiskt med intellektuellt funktionsnedsatta och hur det påverkar personerna i fråga.

5. Resultat

I detta avsnitt presenteras först resultaten ifrån observationerna i form av berättande text som sedan avslutas med en sammanfattande analys. Sedan följer resultaten från intervjuerna där analysen presenteras vartefter i resultaten. Här kommer var och en av respondenterna att tilldelas ett fiktivt namn som kommer att användas genomgående från och med detta kapitel (se tabell 1).

Tabell 1. Fiktiva namn

Respondent 1	Kim
Respondent 2	Jonas
Respondent 3	Jakob
Respondent 4	Kalle

5.1 Observation 1 och 2 på arbetsplats 1

Båda gångerna jag observerade Kim (handledaren) är det repetition med den Dagliga verksamhetens egna band. När jag kommer in i rummet är nästan alla redan där och jag upplevde en god och varm stämning i rummet. Det är Kim som leder musikaktiviteten men i rummet finns fler personal samt personliga assistenter. Jag kan se att alla är förväntansfulla och lite spända och jag upplever det som att arbetstagarna har längtat efter att det ska bli fredag så att de äntligen får sjunga och musicera tillsammans. Alla blir glada när Kim kommer in i rummet och de flesta sitter vid ett instrument som de själva har valt. En arbetstagare har inte valt instrument än, så Kim vägleder och ger förslag på vad den deltagaren kan spela för något. En deltagare har ansvaret för en tavla med bilder, det är bilder på saker eller en artist som symboliserar olika låtar som finns att välja bland på dagens schema. Personen som har uppgiften att gå runt med tavlan så att var och en får välja låt i tur och ordning, tar sin uppgift på stort allvar. Musiken skapar gemenskap i rummet, det kommer under repetitionen spontana kramar mellan både deltagare och deltagare och personal. Jag tycker mig kunna se tydligt att alla blir på gott humör av att få uttrycka sig i musiken. Till exempel vill en arbetstagare spela trumma och genast visar Kim denne hur han ska göra och strax därefter kan personen i fråga spela rytmen på egen hand. Personalen och arbetstagarna kommunicerar mycket genom att använda sig av stödtecken eftersom det finns deltagare som har svårt att uttrycka sig verbalt.

Några sjunger, andra sjunger och spelar och någon dansar och spelar på en tamburin. Någon sitter i rullstol men spelar ändå trumma och sjunger i mikrofon. Arbetstagarna är hjälpsamma mot varandra. Detta visar sig exempelvis genom att en arbetstagare som sitter i rullstol gärna vill ha en mikrofon att sjunga i och då är kamraten snabbt framme och räcker honom/henne en mikrofon. Kim uppvisar stort tålamod när han arbetar med arbetstagarna. Det visar sig tydligt när en deltagare rätt som det är byter instrument, lägger ifrån sig trumman och sätter sig vid pianot istället. Då uppmuntrar Kim till detta och låter deltagaren fortsätta att spela istället för att be denne gå tillbaka till instrumentet som denne först hade. Kim visar på att han har rutin, när det blir lite rörigt i rummet, då behåller han lugnet och i nästa sekund gör alla vad de ska. Jag uppfattar stor närvaro i rummet, alla är ”där” i ”nuet”. De sjunger en låt som de tillsammans har kommit på. Den handlar om en av deltagarna som har ett stort intresse för det som just denna låt handlar om, som är på ett annat språk.

Alla sjunger utantill och kan låten, som verkar vara en favorit hos gruppen. Min iakttagelse är att allting får ta sin tid och det synliggörs när Kim låter en deltagare räkna in till en låt. Först blir det lite tokigt men efter några gånger kommer alla in som de ska. Repet avslutas med avslappning och Kim masserar deltagarna som avrundning innan det är dags för lunch.

5.2 Observation 3,4 och 5 på arbetsplats 2

5.2.1 Observation 3

När jag observerar Jonas och Jakob första gången är det veckorepetition på den Dagliga verksamheten med verksamhetens egna band. Alla verkar ”taggade” för repetition och de filar på låtförslag inför en kommande spelning. Många av arbetstagarna undrar om den låten ska vara med och om inte den låten ska vara med. En av handledarna förklarar att de har gjort ett förslag på nya och gamla låtar som de har jobbat med och att det både kommer vara inslag av sololåtar och låtar där fler är med samtidigt. Jag uppfattar att det finns många starka viljor. Medan repet är igång, sitter alla och lyssnar och väntar på sin tur att gå upp på scenen. Arbetstagarna uppvisar stort tålamod och respekt inför varandra vilket visar sig genom att ingen av arbetstagarna går iväg bara för de själva inte är på scenen just nu utan de sitter helt stilla och är intresserade när kamraten gör sin låt. De applåderar och berömmar varandra efteråt. De ska träna in lite stämmor och då hjälper Jonas, en ur personalen, till genom att han först sjunger med i en deltagares stämma som sedan får försöka själv. Han stöttar och hjälper arbetstagarna tills att de kan sjunga sin stämma helt själva. Nivån i gruppen är blandad men alla har sin uppgift verkar det som. När en deltagare ska sjunga en egen tolkning av en låt så börjar bandet träna på förspelet och Jakob frågar personen som ska sjunga solo: ”Hur vill du ha det?” Sedan kommer de överens tillsammans. Allting är på gehör, alltså ingen har noter eller text. Jakob ackompanjerar på gitarr deltagaren som sjunger. De är inte riktigt överens om tempot så de får avbryta låten och prata om hur de båda vill ha det. Sedan går det bättre. De sjunger egenskrivna sololåtar och gemensamma nummer och jag tycker mig uppleva ett gäng stolta arbetstagare som står på scen. Jag uppfattar god trivsel i gruppen. Ett exempel på detta är att vid lunchtid håller de över en kvart.

5.2.2 Observation 4

Jonas och Kalle har åkt med arbetsgruppen (samma grupp som i observation 5) till en festival för att spela på en konsert. Jag är där och sitter i publiken. Jag upplever det som att arbetstagarna är lite pirriga men samtidigt fokuserade, precis som det kan vara innan det är dags. Det sitter säkert ett 70-tal personer i publiken. När konserten börjar är alla fokuserade på sig själva och sitt eget. Ledarna räknar in och hjälper arbetstagarna och visar när det är dags att komma in. Någon spelar piano helt själv på gehör. Jonas hjälper en arbetstagare att komma in i rätt tempo vid slagverket och stöttar hela tiden. Kalle hjälper de övriga på slagverk att komma in på sina melodier. Han visar först hur det ska vara genom att ställa sig mitt emot och sen går han vidare till nästa person. Genom rop och klapp visar han när det är en ny del i låten. Jonas och Kalle visar prov på en förmåga att fånga upp alla i gruppen och alla tycks ha sitt eget uttryck. Någon står till exempel och charmar publiken samtidigt som denne spelar. Jag uppfattar det som att alla får vara som de är. Efter konserten bugar handledare och arbetstagare och tar emot publikens applåder och kommentarer.

5.2.3 Observation 5

Jag observerar Jonas, Jakob och Kalle och det är dags för repetition igen med verksamhetens rytmband. En arbetstagare börjar spela sitt instrument (trummor) för tidigt. Jag uppfattar det som om han inte vet när han ska komma in, så därför chansar han. Kalle förklarar för honom att han ska spela mycket svagare och säger till arbetstagaren att det ska låta som när vinden susar. Han förklarar för denne att han ska lyssna på de andra i bandet för att veta när det är hans tur. Kalle ändrar om lite vid hans trumset också, för han tror att det kanske är svårt att få den kraft som behövs vid ett annat tillfälle längre fram i låten när det ska spelas starkare och genom den nya konstellationen får arbetstagaren göra det starka slaget med den andra handen. Det blir genast bättre för personen i fråga och han kommer in precis när han ska nästa gång. Kalle, Jakob och Jonas berömmar och bejakar arbetstagarna med stor omsorg enligt min uppfattning. Det visas tydligt när Kalle visar en arbetstagare hur det ska låta vid pianot. Han försöker få personen att spela lite mer med känsla genom att visa hur personen spelar nu och hur han vill att personen ska spela istället. Jag uppfattar det som att han fokuserar mer på hur han ska spela än hur han inte ska spela. Han instruerar lugnt och sansat och personen i fråga lyssnar noga. Kalle säger: ” Hör du hur det låter? Hör du hur vackert det låter? Bra, precis så ska det låta”. Personalen visar prov på stor omsorg gentemot arbetstagarna i form av att de stöttar och framförallt uppmuntrar hela tiden. En arbetstagare går rätt som det är, ifrån sitt instrument och ut genom dörren. Personalen frågar vad som har hänt och säger att om det är något personen vill prata om, så är det bara att komma in igen. Nu lär Kalle ut en ny rytm till en av arbetstagarna. Han visar först och hjälper till och sedan får personen i fråga, testa själv. Till en början tittar denne på handledaren för att få bekräftat att denne spelar rätt. Efter att ha gjort samma sak några gånger, sitter det bättre och Kalle kan gå vidare till nästa person och förklara. Då uppfattar jag det som att denne tittar på kamraterna bredvid för att se att de är på samma ställe i låten. Jag upplever ofta att individerna tittar på kamraten bredvid när de blir osäkra på vad som ska spelas och att de efter att ha repeterat samma fras många gånger sedan blir mer säkra på vad de ska spela och på så sätt kan koncentrera sig på sitt eget spel. Handledarna får nu styra om i agendan och avrunda repetitionen lite tidigare än tänkt eftersom ett viktigt instrument saknas.

5.3 Sammanfattande analys av observationer

Genomsyrande för samtliga observationer var att det var glädje när det musicerades på de Dagliga verksamheterna, vilket kan ses som ett tecken på musikens existentiella betydelse för arbetstagarna. Det som tydligt kunde ses gemensamt för observationerna var hur arbetstagarna med hjälp av handledarna befann sig i det som Säljö (2000) kallar den närmaste utvecklingszonen när de lärde sig att spela nya saker. Med handledarens hjälp och guidning förflyttades utvecklingszonen framåt hos arbetstagarna i deras lärande. Jag tyckte mig se hur individerna i verksamheten inte bara lärde sig av handledarna utan att de också lärde av varandra. Även om alla hade olika förmågor lärde de sig utifrån sina egna närmaste utvecklingszoner. En del arbetstagare hade lättare för att lära sig nya rytmer och former än andra och detta gjorde att de som var osäkra på vad som skulle spelas kunde titta på kamraten bredvid som spelade rätt. Precis som Dahlbäck (2011) framhäver, vidgas kunskapsbasen även om alla har olika förutsättningar.

I de olika Dagliga verksamheterna fanns det också en del olikheter i sättet att arbeta på. På arbetsplats 1 användes en pedagogisk metod i form av bilder som en av arbetstagarna gick runt med i rummet för att gruppen skulle veta vad som skulle hända närmast och personal och arbetstagare använde sig av stödtecken för att kommunicera och förstå varandra. På

arbetsplats 2 användes inte bilder och tecken i musikaktiviteterna utan personalen och arbetstagarna kommunicerade verbalt. Dessa skillnader har dock sina förklaringar eftersom arbetstagarna på den första arbetsplatsen hade måttlig intellektuell funktionsnedsättning och arbetstagarna på den andra arbetsplatsen hade lindrig till måttlig intellektuell funktionsnedsättning. På arbetsplats 2 var arbetstagarna mer självgående än på arbetsplats 1, vilket också gjorde att jag upplevde att fokus på individuell utveckling på olika instrument var huvudfokus på arbetsplats 2. Huvudfokus på arbetsplats 1 var istället personlig utveckling i form av socialt samspel och att må bättre genom att ha musiken som en aktivitet för detta.

Vid observationerna framgick hur handledare och arbetstagare använde sig av kulturella redskap (som beskrivs i kapitel 3 av Säljö, 2000) när de musicerade tillsammans. Ett exempel är när de väntade på att handledaren skulle visa vad just han/hon skulle spela för något. Alla väntade på sin tur och när det sen blev någons tur, lyssnade han/hon på handledaren när han förklarade och efter detta försökte denne själv. Detta kan ses som en användning av kulturella redskap i form av hur människor interagerar i det sociala spelet i en kollektiv verksamhet. Människan lär utifrån de ramar och förutsättningar som finns i miljön den befinner sig i.

5.4 Intervjuer

I detta avsnitt presenteras resultat och analys av intervjuerna med handledarna under olika huvudteman som framkommit genom analysen enligt följande punktlista.

- Bemötande
- Musikens påverkan på socialt samspel och kommunikation
- Synen på utveckling hos arbetstagarna
- Skillnaden på att arbeta med musik med funktionsnedsatta och icke funktionsnedsatta
- Metod och struktur för musikverksamheten

För att lättare förstå och tolka det insamlade materialet kommer Vygotskij (1995), Dale (1998), Strandberg (2006) och Säljös (2000) teoretiska resonemang och utgångspunkter att användas som verktyg för analysen.

5.4.1 Bemötande

När det gäller vad som är det viktigaste att tänka på i arbete med funktionsnedsatta är grundsynen bland respondenterna densamma. Majoriteten av respondenterna uttrycker vikten av att låta det ta tid och att anpassa sig till arbetstagarnas möjligheter. Så här säger Kalle: ”Det är viktigt att ta det utifrån deras förutsättning och inte enbart gå efter vad man själv vill. Man startar i det som finns och sen utökar man därifrån deras möjligheter är”.

Flertalet respondenter menar att det är viktigt att det är lustfyllt. Så här säger Jonas: ”Om lusten finns, kommer det andra också.” Kim uttrycker att det viktigaste är att alla får finnas och ta en självklar plats och att det känns bekvämt/tryggt och att alla synliggörs. Jakob belyser vikten av att ha tålamod och försöka vara tydlig samt att vara lyhörd inför arbetstagarna. Jonas menar att det är viktigt att låta det ta lite mer tid så att musiken kommer in i kroppen och får sätta sig. Han säger: ”Vad klarar arbetstagarna av?” och menar att det är därifrån lärandet får starta. Ovanstående utsaga kan ses som en aspekt av Säljös (2000) förklaring om den närmaste utvecklingszonen. Att utgå från arbetstagarnas förutsättningar just nu och sedan bygga på kunskap efterhand. Med hänvisning till Vygotskijs perspektiv på inläring menas att den som är mer kunnig inom ett område, guidar och stöttar den som är mindre kunnig och på detta vis förflyttas den närmaste utvecklingszonen.

5.4.2 Musikens påverkan på socialt samspel och kommunikation

Samtliga respondenter är överens om att de flesta plan hos individerna i verksamheterna utvecklas och påverkas i mötet med musiken. Alla menar också att det är väldigt olika från person till person. Jakob tycker framförallt att det sociala planet utvecklas hos arbetstagarna. Han förklarar att många kan vara lite vilsna när de kommer till deras Dagliga verksamhet, men menar att skapandet ”öppnar upp” just den förmågan och arbetstagarna mår bättre av musiken. Kalle menar att i den musikverksamhet han jobbar med, som är baserad på slagverk, sång, rytm och ljudskapande, påverkar flera parametrar. Kroppsmedvetenheten och koordinationen utvecklas och en viss social och musikalisk interaktion när arbetstagarna spelar den här typen av musik. Jonas och Kim hävdar att musik ger en möjlighet till samspel och kommunikation. Så här säger Jonas: ”När vi t. ex. jammrar och improviserar, då tränas kommunikationsförmågan.” Kim säger så här: ”Man kan se att personer som inte är verbala kan visa känslor och uttryck på andra sätt genom att använda musiken som verktyg”. När vi pratar om ifall musiken har förändrat andra sidor hos personerna i verksamheten är det återigen väldigt olika från person till person. Kim menar att det sociala har förändrats. Arbetstagarna har blivit mer öppna och stolta. Friare i sitt sätt och har lättare för beröring och kroppslig kontakt som till exempel att ta någons hand eller att ge varandra spontana kramar ibland. Här beskriver respondenterna tydligt hur kommunikationen med andra gör att vi blir delaktiga i sätt att agera i världen som gör att vi kan samspela med våra medmänniskor i olika aktiviteter och situationer (Säljö, 2000). Arbetstagarnas sociala förmåga eller samspel utvecklas genom att de musicerar tillsammans med musik som verktyg.

Samtliga respondenter håller med om att förmågan att kunna samarbeta och lyssna på varandra är bättre tack vare musiken i verksamheten. De menar att det inte alltid är en självklarhet för alla med funktionsnedsättning att samarbeta i grupp. Det är något som de hela tiden jobbar med i musiken i samtal och i projekten och som utvecklas hela tiden. Ibland får någon stå tillbaka för att någon annan ska kunna få mer fokus. Jakob betonar: ”Det kan vara lite så och så när de börjar här, men de blir ofta mycket bättre efter ett tag. De lär sig att ta in varandra, att inte bara vara i sin egen bubbla. De lär sig att hjälpa varandra som ett kamratgäng.”

Ovan framhålls tydligt det som Säljö (2000) belyser om hur individer handlar utifrån vilken miljö de befinner sig i. Lärande kan ske på både individuell och kollektiv nivå. Arbetstagarna lär också av varandra. Även Jakobsson och Nilsson (2011) belyser att vad som definieras som utvecklingsstörning beror till största delen av det omgivande samhällets synsätt.

Flera av respondenterna förklarar att det ibland händer att arbetstagarna kan bli arga och besvikna när musiken de gör inte stämmer överens med den egna bilden av hur det ska låta. Det kan leda till att det blir irritation hos vissa deltagare, men det är sådant som får hanteras vartefter. Jonas tycker att självförtroendet har stärkts och berättar att det idag kom in en deltagare i hans arbetsrum och grät av glädje efter att ha sett en inspelning av en konsert där denne och andra deltagare var med. När han fick se sig själv och hur det lät blev han berörd. Precis som Dale (1998) skriver om hur Vygotskij menade att musik väcker starka känslor och reaktioner hos människor och hur dessa parametrar kan få igång olika känslomässiga energier. Detta kan kopplas an till det som beskrivs ovan om hur arbetstagare ibland kan bli arga och besvikna när musiken de gör inte stämmer överens med deras föreställningar om hur det ska låta eller bli. Även beskrivningen om arbetstagaren som blev rörd av att se sig själv på filmen kan tolkas utifrån Dales (1998) förklaring, att både positiva och negativa känslor såsom gråt och glädje kan framkomma genom musiken.

5.4.3 Synen på utveckling hos arbetstagarna

Kim berättar att en person i hans verksamhet haft mycket dans i sig sedan barnsben. Han har sedan utvecklat det till en slags konstform på deras dagliga verksamhet och berättar:

Det brukar anordnas tävlingar på FUB i Stockholm som vi brukar vara med i och innan tävlingen hade vi övat på en indisk låt och dansat barfota till den. När vi sen kom dit och skulle framföra numret började den deltagaren direkt att kommunicera med publiken och förförde publiken med sin glädje och charm. Det var säkert 100 personer där så det var häftigt att se hans mod. Innan har den deltagaren haft svårare med ögonkontakt, men har utvecklats jättemycket på det planet. Han vet att han är bra på att dansa och kan säga det om sig själv.

Jonas berättar om en arbetstagare som under en längre tid sa att han hade spelat med sina kompisar i helgen, vilket inte visade sig vara sant. Han bara ville att det skulle ha varit så. Nu har han lärt sig olika trumackompanjemang och även sjungit och spelat in låtar. Det var också en tjej som till en början spelade trummor i bandet och var jätteduktig. Men efter ett tag ville hon hellre måla och arbeta med konst i verksamheten och så kan det också bli. Ett intresse föder ett annat intresse. Vidare beskriver Kalle två deltagare som har ett ”enormt” musiköra.

Ibland spelar hon saker för mig som jag inte riktigt förstår vad hon gör i och med att musiken hela tiden hakar upp sig. Men när hon spelar i orkestern blir det ett flöde i hennes spel. Hon börjar få grepp om olika ackord. Det är kul att se. En annan deltagare har otrolig tajming och rytmkänsla, beskriver han. Alla har olika kvaliteter.

När arbetstagarna jobbar med musiken tillsammans kan det tolkas som att de med hjälp av kulturella verktyg (Säljö 2000) utvecklar sin kunskap och förmåga. I dessa fall är det den klingande musiken som är ett medierande verktyg.

5.4.4 Skillnaden på att arbeta med musik med funktionsnedsatta och icke funktionsnedsatta

Även inom temat skillnaden på att arbeta med musik med funktionsnedsatta och icke funktionsnedsatta är grundvärderingarna mellan respondenterna eniga. Respondenterna hävdar att en stor skillnad är att arbetstagarna inte har noter utan de lär sig allt på gehör. Han förklarar att personalen visar och arbetstagarna följer. Kalle menar att föreställningen om hur det ska låta är skild och uthålligheten är ofta sämre hos personer med funktionsnedsättning. Men! De försöker igen. De ger oftast inte upp. Det får ta tid. Vidare berättar Kalle också att det mest fascinerande är att fast dagen ofta kan ha börjat motigt för många, med något så enkelt som att knyta skorna eller något annat liknande, så har många en inneboende grundglädje, en märklig gåva som tar de över många hinder. Kalle förmedlar detta med eftertryck.

Jacob menar att det kan ta lite längre tid men han tycker att det kan vara en fördel också ur ett undervisningsperspektiv eftersom de inte har för bråttom utan de lyssnar noga när de får instruktioner och sen testar de själva. Han menar att arbetstagarna är här och nu och de är okritiska. Vidare beskriver han att de har ett stort intresse för varandras ”grejer”. De har respekt för varandra och sitter till exempel kvar och lyssnar färdigt tills alla har framfört sin ”grej”.

Kalle framhäver att många har fått grepp om hur de ska göra för att lära sig. ”Det är häftigt”. Han menar att han själv bara är till hands och kan hjälpa. Han kan inte lära åt personerna, och då är det roligt att se att de får grepp om sin egen inläring. Hans uppfattning är att många har föreställningen att funktionsnedsatta inte kan bli bättre och utvecklas, utan att ”det är, som det är”. Det är helt fel uttrycker Kalle. Han menar att alla kan utvecklas mer eller mindre i olika grad efter olika förutsättningar. Som Kim uttrycker sig: ”Man lär sig genom att lyssna och härma. ”Hands on”, brukar jag säga.” Vygotskij (1995) ansåg att alla människor är kreativa, även små barn. Han kallade kreativiteten för fantasi och menade att det inte fanns någon oenighet mellan dessa begrepp.

Han hävdade att fantasi inte är något enkelt eller övernaturligt utan en medvetandeform, en sammankopplingsförmåga som hör ihop med verkligheten på olika sätt. Precis som Kalle beskriver att många människor tror att utvecklingsstörda inte kan utvecklas mer än till en viss gräns, betonade Vygotskij (1995) på sin tid att det inte alls är så. Som Säljö (2000) hävdar, lär sig varje individ att klara av en viss handling först tillsammans med andra för att sedan kunna utföra den själv, vilket syns tydligt hos arbetstagarna när de lär sig nya saker i verksamheten.

5.4.5 Metod och struktur för musikverksamheten

Vad gäller metod och struktur för verksamheten skiljer sig respondenterna en del, kanske lite beroende på att de arbetar med olika typer av musikverksamhet. När vi pratar om just inläring så är de överens om att de metoder som de märker fungerar är de metoder som används på verksamheten. Gemensamt för grupperna på de två olika verksamheterna är att arbetstagarna får grepp om hur de lär sig.

Jakob berättar hur han först sjunger in en stämma i studion och sen får de höra alla stämmor separerade från varandra och sin egen. Och de får höra det i samklang. Även om alla inte känner sin stämma kan de få höra hur det ska låta, vilket kan ses som en aspekt av de kulturella redskap som Säljö (2000) beskriver i form av att vi människor ständigt lär av varandra. Jakob kallar detta för härmning med hjälp av ”guidelines”.

Så här säger Kim om sin användning av metoder: ” Vi har tagit det bästa från flera olika pedagogiker”. De jobbar alltså inte endast utifrån en metod utan de blandar.

Vi använder oss ibland av bilder/tecken för att förtydliga vissa saker, exempelvis när de ska välja låtar i bandet. Då går en person runt med bilder på låtarna man kan välja, en och en bland och så får man se vad som finns kvar och välja utifrån det. För att sen alla kan vara med och spela det valet.

Vidare menar Kalle att en del detaljplanering är bra men att det också är viktigt att kunna improvisera. Det som är lite kul är att deltagarna inte alls har någon aning om vad jag har tänkt att resultatet ska bli, berättar han. Ibland börjar vi på något i gruppen som det visar sig att ingen är intresserad av och när det märks att lusten och intresset inte finns där då lägger vi ner det och börjar på något annat, förklarar han. Det får inte bli orimliga, jobbiga krav utan det är jätteviktigt att glädjen finns kvar. Han berättar också att den musik de gör på verksamheten, den jämför de inte med någon annan musik utan den har nog fått en egen plats hos deltagarna här. Så här säger Kalle:

Jag brukar säga till dem, hör du hur det låter? Hör du hur även de små ljuden i vardagen kan ha en skönhet, vackert sus det blir?

Kalle brukar börja så enkelt som möjligt när han lär ut. Redan från början försöker han se till att det är roligt och att det finns en lust. Det händer alltid mycket när en människa lär sig nya saker. Det öppnar upp till helt oväntade resultat.

Han berättar om en person som är med i hans verksamhet där de jobbar med rytmer. När han hör annan musik som han gör kan han höra att han börjar få grepp om periodicitet och polyrytmiska förhållanden. Det ena föder det andra menar Kalle. ”Han har tagit till sig mönster från det vi gjort och sen använder han det i sitt eget musikskapande och det är mycket roligt att se en sådan utveckling”. Kalle tycker sig se en mycket större tolerans och menar att arbetstagarna står ut med att kamraten spelar lite fel ibland. De ställer sig inte upp och säger: jag kan inte, längre”. Han berättar att så var det förut, och då blev det stopp, ”Psykologiskt”. Vidare berättar han att i hans verksamhet säger han till arbetstagarna:

Ni är här för att göra fel, vi är ute efter det vi inte kan. Vi är här för att lära oss saker som vi inte kan och då är en del av grejen att göra fel. Sen när det är konsert, då ska ni göra så gott ni kan, helst rätt. Men tänk på att om det blir ett fel är det först och främst du själv som märker det, så häng inte upp dig på det, tänk istället på allt du spelar rätt!

Han menar också att vad som har hänt under den här långa perioden är att en del börjar få grepp om hur de lär sig. När de får grepp om själva inlärningsprocessen så ger det en skjuts i utvecklingen och de får mer självförtroende.

Jonas brukar använda sig av att härma. De kan spela en fras som besvaras och något nytt läggs till. ”Ibland slår man en passning och får tillbaka en dribbling”. Han brukar även genom metaforer beskriva hur det ska låta. Han menar att när en person har ett musikintresse ska den få möjlighet att utveckla det.

Sett till teorin om den närmaste utvecklingszonen med hänvisning till Vygotskij men sedan följt av (Säljö (2000) så kunde jag vid observationerna tydligt se att arbetstagarna befann sig i denna zon när de lär sig nya saker i verksamheten. Individerna lär sig nya saker genom att först göra tillsammans med handledaren och efter ett tag klarar de av att genomföra det på egen hand.

När jag tar upp frågan om planering, håller alla respondenter med om att det är viktigt att kunna improvisera och inte bara följa sin planering. Vid arbete med människor med funktionsnedsättning handlar det mycket om dagsformen hos arbetstagarna och det är viktigt att kunna vara flexibel. Kim pratar om vikten av att kunna se vad som sker i rummet ”här och nu”. Det blir mer levande då och det blir kommunikation mellan alla i rummet.

Om exempelvis någon sitter och klappar så kan man ta upp den rytmen så alla som vill/kan får fortsätta att spela och improvisera. Det skapar en bra gruppkänsla. Då kan vi alla klappa, istället för att bara fortsätta med det man hade tänkt göra kan man vara lyhörd och släppa agendan och se/höra vad som sker i rummet av musik-kommunikation och haka på.

Alla respondenter är eniga om att dagsformen spelar stor roll, hur arbetstagarna till exempel har sovit och hur de mår. En del arbetstagare tar även olika mediciner som kan påverka, så det finns olika saker att ta hänsyn till vid arbete med människor med funktionsnedsättning.

5.5 Sammanfattande analys

Studiens resultat visar att samtliga respondenter är överens om att musiken påverkar arbetstagarna och deras utveckling på många olika plan och framförallt påverkas det sociala samspelet, kommunikationen och den personliga utvecklingen. Vidare visar resultaten att handledarna, trots att de inte har någon musikpedagogisk utbildning, arbetar efter pedagogiska metoder och strukturer som leder till musikalisk utveckling hos arbetstagarna i verksamheten.

6. Diskussion

I detta kapitel diskuteras de resultat som framkommit genom studiens metod utifrån syfte och frågeställningar. I den avslutande analysen görs jämförelser med den tidigare forskning som lyfts fram i uppsatsen och slutligen ges förslag till vidare forskning och andra utvecklingstankar.

6.1 Resultatdiskussion

Syftet har varit att undersöka hur personal inom Daglig verksamhet arbetar musikpedagogiskt och hur deras syn på musikens påverkan hos arbetstagarna är. För att ta reda på detta har personalen på de två olika Dagliga verksamheterna observerats när de har haft sin musikverksamhet samt blivit intervjuade. Vid 5 olika tillfällen gjordes observationer och fyra personer intervjuades. Datasamlingen har sedan tolkats, sammanfattats och analyserats utifrån sociokulturellt perspektiv.

6.1.1 Personalens arbetsmetoder i verksamheten

Tolkningen av resultaten är att när handledarna lär arbetstagarna nya saker det vill säga när de hjälper och stöttar arbetstagaren i början tills det att arbetstagaren klarar av det på egen hand. Arbetstagarna befinner sig i den närmaste utvecklingszonen sett ur hur Säljö förklarar Vygotskijs ZPD (Säljö, 2000). I studien visar det sig hur denna metod gör att individerna lär sig fler nya låtar, rytmer, stämmor och texter samt hur deras närmsta utvecklingszon med tiden flyttas framåt. Personalen i undersökningen arbetar efter metoder som de upptäckt fungerar bra. Dessa är att personalen visar och individen härmar, att beskriva hur ett musikaliskt skeende ska låta med hjälp av metaforer, att använda sig av de kulturella verktyg (Säljö, 2000) som exempelvis är instrument eller bilder för att förtydliga vad som ska göras.

I den här studien användes Vygotskijs teorier genom bland andra Säljö (2000) som analys och tolkningsverktyg av empiri och det visade sig vara en lämplig teoretisk utgångspunkt eftersom hans teori har varit överförbar på denna studies resultat. Precis som Dahlbäck (2011) sett i sin studie om barns olika utveckling när de befinner sig på olika nivåer kunde jag utifrån observationerna se hur individerna utifrån olika erfarenhet och kunskap utvecklade sina färdigheter. Detta som i Vygotskijs teori om lärande. Vid flera tillfällen spelade personal en melodi som de repeterade tillsammans och som personen i fråga sedan klarade av att spela helt själv. Genom intervjuerna framkom att det sociala samspelet och förhållningssättet till varandra i gruppen utvecklats genom att de arbetar med musik tillsammans. Detta kan utifrån Säljö (2000) ses som hjälp av verktyg och i detta fall, sociala verktyg.

Flertalet respondenter talade om att det var viktigt att det får ta tid när man arbetar med musik med intellektuellt funktionsnedsatta. De menade att om det får ta tid, så sätter de nya sakerna sig och de lär sig. De förklarade att det får göras om och om igen. Detta är intressant eftersom vi idag lever i ett samhälle där allt ska gå snabbt och helst inte kosta någonting, vilket ju inte fungerar i arbete med denna målgrupp.

Hellgren (2011) beskriver hur betydelsefull lärarens kunskap och undervisning är och hur viktigt det är att den synliggör och lyfter fram den gömda potential som finns inom barnens egna närmsta utvecklingszon, vilket är överförbart till personalens arbetssätt i de Dagliga verksamheter som deltagit i den här studien.

Personalen påtalade flera gånger att inom deras verksamheter sätts inte funktionsnedsättningen främst, utan det primära är hur du utvecklas som person. Det har varit tydligt i observationer och intervjuer hur personalen ser på arbetstagarna som individer och inte som funktionsnedsatta. Personalen möter alltså arbetstagarna där de befinner sig i nuläget och är medvetna om deras personliga förutsättningar och ser till att de kan befinna sig i sin egna närmaste utvecklingszon.

6.1.2 Synen på musikens påverkan på arbetstagarnas utveckling

Kalle (respondent 4) menade att många tror och har fått för sig att människor med intellektuell funktionsnedsättning inte kan utvecklas mer än till en viss grad och hävdade att så inte är fallet. Alla kan utvecklas utifrån sina egna förutsättningar förklarade han, vilket stämmer överens med vad Vygotskij (1995) påstod när det gällde lärande. Desto mer människan får möjlighet att slipa på sina kunskaper, desto mer ökar förmågan och det finns ingen slutände, menade Vygotskij (1995). Samtliga respondenter har beskrivit hur olika arbetstagare har utvecklats på olika instrument från att de först kom till verksamheten. Eftersom jag känner till deras funktionsnedsättning och har sett dem musicera på sitt instrument kan jag också konstatera att de har stor utvecklingspotential trots sin funktionsnedsättning. Det handlar självklart också mycket om hur personalen/handledaren kan fånga upp varje individs förmåga och lärande.

Kalle (respondent 4) förklarade att när arbetstagarna ska lära sig exempelvis en ny melodi eller rytm, kan han inte göra det åt arbetstagarna utan de måste lära sig själva, vilket stämmer överens med vad Mars (2012) belyser. Det är alltid eleven som lär sig, läraren är endast ett verktyg för att eleven ska kunna lära sig olika saker.

Både genom observationer och intervjuer har det varit påtagligt hur viktigt personalen anser att det är att som personal uppmuntra arbetstagarna i olika arbetsmoment och att verksamheten ska vara trivsamt. Detta är något som Mars (2012) lyfter fram då hon understryker vikten av att som lärare uppmuntra elevernas inneboende kraft så att det med hjälp av läraren skapas en betydelsefull verksamhet. Även Hellgren (2011) betonar detta genom följande citat; ”I skolan behöver eleverna hjälp av vuxna att skapa en positiv bild av sina utvecklingsmöjligheter” (Hellgren, 2011, s.102).

Arbetstagarna i denna studie har utvecklats på många olika plan genom musiken enligt respondenterna. Det finns studier som pekar på att personal som arbetar med musik inom Daglig verksamhet upplever att de saknar kunskap om det som de dagligen utövar. Wallin (2013) menar att personalen som arbetar med musik borde få tillgång till den forskningsbaserade och kliniskt dokumenterade kunskap som finns att tillgå om denna målgrupp, kunskap om musikerapeutiskt arbete som musikerapeuter förvaltar. Hon betonar att det finns ett stort glapp mellan den praktiska, beprövade erfarenheten och den systematiska kunskapsbaserade kompetensen. I mitten av detta glapp finns en målgrupp som, för att få en god livskvalitet, borde få tillgång till just den kunskap som musikerapeuter innehar.

6.1.3 Musikens betydelse på de 2 olika verksamheterna

Eftersom de två olika Dagliga verksamheterna i den här studien skiljde sig åt på så sätt att arbetstagarna på den ena verksamheten till större del var måttligt intellektuellt funktionsnedsatta och på den andra verksamheten var större delen lindrigt intellektuellt

funktionsnedsatta, var det en del tankar som kom upp för mig. På den första verksamheten var musikverksamheten en aktivitet som berörde den personliga musikupplevelsen hos arbetstagarna när fick uttrycka sig genom att sjunga och spela rytminstrument tillsammans men gällande utvecklandet av musik som hantverk, var möjligheterna mer begränsade eftersom flera individer hade en måttlig utvecklingsstörning. På den andra verksamheten mådde arbetstagarna bättre nu än vad de gjort innan de började med musikverksamhet och där utvecklades även arbetstagarnas skicklighet på de olika instrumenten. Eftersom de var lindrigt funktionsnedsatta medförde det att deras möjlighet att utvecklas hantverksmässigt, var större. De kunde ha en dialog med handledaren på ett annat plan än arbetstagarna på den första verksamheten.

Då det i studien var tydligt att handledarnas sätt att arbeta på de olika verksamheterna skiljde sig åt på grund av att funktionsnedsättningarna var varierande, var musikens betydelse olika i dessa två verksamheter. På båda arbetsplatserna menade respondenterna att arbetstagarna mådde bättre än vad de gjort förut (innan de kom till verksamheten och fick musicera) av att få uttrycka sig genom musiken och musikupplevelsen men på den ena verksamheten utvecklades arbetstagarna hantverksmässigt vilket också var fokus och på den andra var fokus endast att må bättre av musiken.

Det är dock fortfarande lika viktigt med musiken på båda dessa arbetsplatser och lika viktigt att personalen som arbetar har de verktyg de behöver för att nå sina mål. Detta leder vidare till Vygotskij (1995), som menade att utveckling i lärandet är oändligt och obegränsat för alla människor. På den första verksamheten finns det personer som inte har den fysiska eller psykiska/intellektuella förutsättningen att lära sig en ackordföljd på pianot. I detta fall stämmer inte Vygotskijs teori. Hur dessa personer påverkas/utvecklas av att lyssna på när kamraten spelar maracas eller när denne själv får sjunga/ljuda i en mikrofon kan i vissa fall den personliga assistenten svara på då assistenten känner personen i fråga väl, men i vissa fall vet inte heller assistenten om personen påverkas/utvecklas. Det skulle vara intressant att fördjupa sig i hur musikens existentiella påverkan skiljer sig åt hos lindrigt och måttligt funktionsnedsatta och se om det går att hitta en musikpedagogisk teori som går att överföra på just måttligt funktionsnedsatta.

6.1.4 Utbildningsområde för att arbeta med intellektuellt funktionsnedsatta

I denna uppsats har jag avgränsat mig ifrån musikterapi men är ganska övertygad om att musikpedagogik och musikterapi är två områden som i hög grad går in i varandra och att de också behöver vara i balans med varandra. Kan tänkas att musikpedagogiken i sig skulle kunna vara till hjälp för Daglig verksamhet eller annan verksamhet/undervisning för intellektuellt funktionsnedsatta. Precis som Nielsen (1998) belyser att det blir problematiskt när teorin och praktiken går för långt åt olika håll. Jag tror också att personalen som deltog i min studie skulle vara tacksamma om de fick mer kunskap att använda i sin verksamhet även om det inte var något de tyckte att de saknade.

Dessa aspekter anknyter till min musikpedagogutbildning; Varför är det så att arbete med intellektuellt funktionsnedsatta personer inte tas upp vid studier till musikpedagog? Hur ska vi bemöta dessa personer, var ligger uppbackningen och hur ska man som pedagog möta dessa personer? Kanske skulle fortbildning i musikpedagogik för exempelvis personalen inom verksamheterna som redan har stor vårdande erfarenhet, samt fortbildning i bemötande av personer med intellektuell funktionsnedsättning (för exempelvis mig själv som musikpedagog) vara behövligt.

Självfallet skulle inte en musikpedagogs kunskaper kunna ersättas av en musikpedagogs pedagogiska kunskaper, utan viktigt att poängtera är att både kunskapen i hur man bemöter denna målgrupp och de pedagogiska färdigheterna behövs. Dessa är beroende av varandra.

Nielsen (1998) menar att det är viktigt med närhet och avstånd vad gäller just teori och praktik och detta kan tänkas att inom denna arbetsgrupp skulle problematiken kunna lösas med fortbildning för den vårdutbildande personalen som använder musik som verktyg i verksamheterna. Att de får mer musikpedagogiska verktyg att ta med sig in i sin verksamhet. Det ena behöver ju inte utesluta det andra. Tidigare i uppsatsen har det uttryckts att det inte finns någon svensk litteratur som inriktar sig på hur man arbetar med musikpedagogik för just personer med lindrig till måttlig intellektuell funktionsnedsättning. Därför var en av frågorna till personalen i intervjuerna just, vad skillnaden är mellan att arbeta med icke funktionsnedsatta och funktionsnedsatta. Genom att denna fråga besvarades framkom att det finns skillnader (se kapitel 5) som skulle vara ypperliga att komplettera i en bok om specialpedagogik och musikpedagogik.

6.1.5 Avslutande diskussion

Även om vi har kommit en bra bit på vägen vad gäller samhällets sätt att ta hand om människor med intellektuell funktionsnedsättning så finns det mycket kvar att göra. Gårdare och Sandhs projekt (2011) är ett exempel på inkluderingsfråga gällande denna utsatta målgrupp. Målet borde då vara att inom en snar framtid ha musik- och kulturskolor som riktar sig till barn och ungdomar med intellektuell funktionsnedsättning i varje kommun så att antalet funktionsnedsatta i dessa verksamheter ökar. Ett exempel är Stockholms stad, där det finns kulturskolor som riktar sig till denna målgrupp med både dans, musik och teater. Detta är inget som alla städer erbjuder eftersom det är en kostnadsfråga. Gällande projektet Glada Hudikteatern (Karlsson, 2010) så finns det säkert fler Dagliga verksamheter i Sverige som är kvar i ”skoknytningsstadiet” där det kanske inte finns någon Per Johansson som vågar röra om i grytan eller helt enkelt inte har kunskaper att kunna utveckla och förnya sin Dagliga verksamhet utefter arbetstagarnas möjligheter och potential.

En fråga som dyker upp är vad är målet med Daglig verksamhet är sett ur samhällets synvinkel? Skolan har förutom att utbilda, en social, fostrande uppgift. Daglig verksamhet kan vara både vårdande och utbildande då arbetstagarna även utvecklas på det personliga planet. Detta är skärningspunkten mellan undervisning och terapi/vård. Som tydligt framkommit genom observationer och intervjuer ger musiken sällan negativa känslor, utan individerna inom verksamheterna mår bättre av musiken. Att ha bra personal som kan se varje enskild persons potentiella förmågor är lika viktigt inom Daglig verksamhet som i skolan. För att kunna ge arbetstagarna detta måste det finnas personal som har verktyg och kunskap. För att knyta an till Emma som jag berättade om i inledningen, har den här studien visat att musiken behövs och är viktigt i dessa typer av verksamheter. Musiken verkar vara otroligt viktig och betydelsefull för personer med intellektuell funktionsnedsättning och precis som Wallin (2013) skriver är bemötandet otroligt viktigt vid arbete med personer med denna målgrupp, vilket också är något som jag har funderat över under studiens gång.

För att sammankoppla detta till problematiseringen kring glappet mellan teori och praktik; hur synliggörs denna problematisering för politiker? En viktig aspekt som jag reflekterat över genom undersökningen är vikten av att den forskning som bedrivs om exempelvis Daglig verksamhet och intellektuellt funktionsnedsatta når ut till cheferna inom de Dagliga verksamheterna samt till musikpedagogutbildningar. Om forskningen bara stannar på

forskningsnivå och aldrig når ut till musikpedagogutbildningar eller chefer, får dessa institutioner aldrig se hur verksamheterna kan förändras och förbättras. Detta är den enda chansen att förändra och förbättra dessa typer av verksamheter.

Genom den här studien har samtliga medverkande respondenter uppvisat stor respekt gentemot arbetstagarna och jag har blivit bemött av deras genuina glädje som de utstrålar i sitt arbete. De har stor kompetens i bemötande och vårdande och gör ett mycket viktigt jobb för att dessa personer ska få en meningsfull sysselsättning.

Avslutningsvis kan jag konstatera att respondenternas utsagor stämmer väl överens med det som visat sig i observationerna. Något som varit påtagligt vid observationerna och som också personalen betonat är hur avgörande dagsformen hos arbetstagarna är för verksamheten. Det är mycket som personalen ska ta hänsyn till utöver att leda musikaktiviteterna.

6.2 Metoddiskussion.

Valet av metod framstod som lämplig för att kunna besvara undersökningens frågeställningar och syfte. I uppsatsen användes observation och kvalitativ intervju som metod för att få en djupare förståelse för forskningsområdet och för att ge en större trovärdighet till undersökningen. På grund av den tidsram som är för arbetet begränsades urvalet till endast två Dagliga verksamheter på en ort. Denna kvalitativa studie representerar endast en liten del av alla Dagliga verksamheter som finns i Sverige där musik används som estetisk uttrycksform. Detta gör att det inte kan dras några generella slutsatser utifrån resultaten från denna undersökning.

På grund av tystnadsplikten har jag inte kunnat återberätta och förklara de tydliga beskrivningar som jag fått av personalen angående arbetstagarna vilket har varit ett problem gällande trovärdigheten, ett problem som det inte går att komma ifrån. Det som personalen beskriver angående utveckling som har skett hos specifika individer genom musiken, förstår jag, men det blir svårt att återge i uppsatsen. Vissa situationer är svåra att beskriva eftersom jag sett personerna och vet vad personalen menar när de beskriver, men på grund av att deras identitet inte ska röjas kan jag inte gå in på utveckling av enskild person och dess funktionsnedsättning i denna uppsats. Valet att först observera verksamheterna och sedan genomföra intervjuerna visade sig vara passande, då jag kunde utforma intervjufrågorna utifrån det jag såg vid observationerna samt att jag i efterhand har kunnat se hur resultaten från intervjuerna stämmer väl överens med delar av det jag sett vid observationerna.

6.3 Förslag till vidare forskning

Som förslag till vidare forskning skulle det vara intressant att under en längre tid följa specifika arbetstagare för att kunna följa deras utveckling. Det skulle också vara intressant att göra något slags experiment, för att se hur skillnaden blev hos personal och arbetstagare om personalen fick fortbildning av till exempel en musikpedagog. Jag skulle också tycka det vore jätteintressant att i framtiden kunna fördjupa mig i *Community music*, som är en del av den medlemsbaserade organisationen *sound sense* som arbetar för att ge stöd till organisationer och individer som i sin tur hjälper människor i samhällen att musicera.

Organisationen har funnits i 20 år och har idag olika projekt runt om i världen. Det stöd de erbjuder kan vara allt ifrån att skapa kontakter till att ge råd och information i lokala initiativ som bedrivs. *Community music*'s måtto är att musik är till för alla och de arbetar med projekt som rör kultur, musik och samhälle. De arbetar med allt ifrån att inspirera funktionsnedsatta barn att arbeta med musik till att arbeta med musik med äldre människor.

Det skulle också vara intressant att fördjupa sig i Vygotskijs teori om lärande eller hitta någon annan teori (psykologisk, biologisk eller terapeutisk) som går att använda i musikpedagogiskt arbete med intellektuellt funktionsnedsatta. Måttligt funktionsnedsatta har begränsningar som gör att inte utveckling är möjlig på samma sätt som för lindrigt funktionsnedsatta.

7. Referenser

- Bjørkvold, J. R. (2005). *Den musiska människan, Barnet, sången och lekfullheten genom livets faser*. Stockholm: Runa
- Bryman, A. (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. 2., [rev.] uppl. Malmö: Liber
- Dahlbäck, C. (2011). *Musik och språk i samverkan, En aktionsforskningsstudie i årskurs I* (Licentiatuppsats). Hämtad från: <https://gupea.ub.gu.se/handle/2077/27887>
- Dale, E, L. (1998). *Lärande och utveckling i lek och undervisning*. I Bråten, I. (red.). (1998). *Vygotskij och pedagogiken*. (S. 33-59). Lund: Studentlitteratur.
- Fagius, G. (Red.) (2007) *Barn och sång: om rösten, sångerna och vägen dit*. Lund: Författarna och Studentlitteratur.
- Ferm, C. (2012) *Luleå tekniska universitet, forskning och utbildning i världsklass, musikpedagogik*. Hämtad från: <http://www.ltu.se/research/subjects/Musikpedagogik>. Besökt: (2013-03-23)
- FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, regeringskansliet, socialdepartementet. Hämtad från: <http://www.regeringen.se/content/1/c6/10/19/18/516a2b36.pdf>. (2013-03-23)
- Granlund, M. & Göransson, K. (2011). *Utvecklingsstörning*. Malmö: Liber.
- Gårdare, S. & Sandh, H. (2011). *Funktionsnedsättning funktionsuppsättning - boken om hur vi får en kulturskola för alla!* Stockholm: Davidsons. Hämtad från: http://www.smok.se/sites/smok.se/files/kulturskola_for_alla_110318.pdf
- Hellgren, J. (2011). *"I min familj är vi omusikaliska" En studie av barns musikaliska identitet* (Licentiatuppsats) Hämtad från: [http://pure.ltu.se/portal/en/publications/i-min-familj-ar-vi-omusikaliska\(131d6446-950e-45fb-91be-2d6333733b52\).html](http://pure.ltu.se/portal/en/publications/i-min-familj-ar-vi-omusikaliska(131d6446-950e-45fb-91be-2d6333733b52).html) (2013-03-23)
- Ineland, J. Molin, M. & Sauer, L. (2009). *Utvecklingsstörning, samhälle och välfärd*. Malmö: Gleerups.
- Jakobsson, I. och Nilsson, I. (2011). *Specialpedagogik och funktionshinder*. Stockholm: Författarna och bokförlaget Natur & Kultur
- Jederlund, U. (2002). *Musik och språk: Ett vidgat perspektiv på barns språkutveckling och lärande*. 2.[omarb. och utök.] uppl. Stockholm: Liber
- Karlsson, P. (2010). *Shaken not störd! Historien om glada hudikteatern*, Kristianstad: Kristianstads boktryckeri
- Mars, A. (2012). *Musikaliskt lärande i kulturmöte, En fallstudie av gambiska och svenska ungdomar i samspel*. (Licentiatuppsats) Hämtad från: http://www.mhm.lu.se/upload/mhm/forskning/Mars_Anette_lic.pdf (2013-03-23)
- Nielsen, F, V. (1998). *"Om relationer mellem praktisk og videnskabelig musikpedagogik: Hvordan kan forskning have betydning for musikpedagogisk praksis?"* Redaktörer: Frede V. Nielsen, Harald Jörgensen och Bengt Olsson. Nordisk Musikpedagogisk Forskning. Årbok (1998:4)

- Patel, R & Davidsson, B. (2011). *Forskningsmetodikens grunder: Att planera, genomföra och rapportera en undersökning 4:e upplagan*. Lund: Studentlitteratur
- Riksförbundet FUB. (2001-2010). – *För barn, unga och vuxna med utvecklingsstörning*.
Besökt: <http://www.fub.se/> (2013-03-23)
- Ruud, E. (1980). *Vad är musikterapi?* Stockholm: PA Norstedt & Söners Förlag
- Socialstyrelsen, Besökt: <http://www.socialstyrelsen.se/tillstand/tillstand-daglig-verksamhet>:
(2013-05-06)
- Soundsense. (2006). *Supporting community music*. Besökt:
<http://www.soundsense.org/metadot/index.pl?id=0> (2013-03-23)
- Stockholms Stad, arbete, *Daglig verksamhet och sysselsättning*. Besökt:
<http://www.stockholm.se/FamiljOmsorg/funktionsnedsattning/Arbete-daglig-verksamhet-och-sysselsattning/> (2013-04-07)
- Stockholms läns landsting. (2013). *Habilitering och hälsa*. Besökt:
http://www.habilitering.nu/gn/opencms/web/HAB/_Subwebbar/autismcenter_barn_ungdom/om_om_autism_och_utvecklingsstorning.html (2013-03-23)
- Strandberg, L. (2006). *Vygotskij i praktiken: Bland plughästar och fusklappar*. Nordstedts Akademiska Förlag
- Sveriges Riksdag, Socialdepartementet. (2012). *Svensk författningssamling 1993:387*.
Hämtad från: <http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-> (2013-05-06)
- Lagar/Lagar/Svenskförfattningssamling/Lag-1993387-om-stod-och-ser_sfs-1993-387/
- Säljö, R. (2000). *Lärande i praktiken. Ett sociokulturellt perspektiv* Stockholm: Prisma
- Säljö, R. & Linderoth, J. (2002). *Utmaningar och e-frestelser, it och skolan lärkultur*.
Stockholm: Prisma Bokförlag
- Uddholm, M. (2012.) *Om professionella aktörers musikpedagogiska definitionsförmåga, En kulturhistorisk studie av samband mellan musikpedagogisk teori och definitionsförmåga*.
(Avhandling) Hämtad från: <http://www.avhandlingar.se/avhandling/bf981f41f1/>. (2012-03-23)
- Vetenskapsrådet, (2002). *Forskningsetiska principer – inom humanistisk samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet
- Vygotskij, Lev S. (1995). *Fantasi och kreativitet i barndomen*. Göteborg: Bokförlaget Daidalos
- Wallin, M. (2013). *Musiken skapar en bro mellan människor, En intervjustudie med personal inom Daglig Verksamhet*. (Magisteruppsats) Hämtad från:
<http://www.uppsatser.se/om/Marianne+Wallin/> (2013-03-23)
- World Health Organization, Besökt: <http://www.who.int/classifications/icd/en/>
Besökt: (2013-03-23)

Bilaga 1

Intervjuguide

1. Vad anser du är det viktigaste att tänka på när man arbetar med musik med personer med funktionsnedsättning?

- ✓ På vilket sätt anser du att musiken påverkar dessa personer?
- ✓ På vilket sätt har personerna utvecklats mest enligt dig?

2. Har musiken förändrat andra sidor hos personerna?

- ✓ Om ja, beskriv hur.
- ✓ Hur beskriver de själva sin musikaliska upplevelse?

3. Vad anser du är största skillnaden på att lära ut musik till funktionsnedsatta och icke-funktionsnedsatta?

- ✓ Hur länge har du arbetat med just musik och funktionsnedsatta?
- ✓ Vilka utbildningar har du?

4. Använder du dig av någon särskild metod när du lär ut? Härma? Bilder? Etc.

- ✓ Hur skulle du beskriva din målsättning i verksamheten?
- ✓ Tycker du att det krävs detaljplanering?
- ✓ Hur förbereder du ett "arbetspass"?
- ✓ Hur tar du dig från ruta ett till ett färdigt resultat?
- ✓ Hur gör just **Du** för att tillgodose alla kunskap?(att alla tycker det är utmanande och stimulerande, trots att nivån är olika)

Bilaga 2

Informationsbrev

Hej

Tack för samtal om möjlighet att medverka i min undersökning. Nedan följer kort information. Jag är en musikpedagogstudent från Stockholms Musikpedagogiska Institut som kommer att skriva min kandidatuppsats (15hp) under hösten -12. Syftet med min uppsats är hur personalen arbetar musikpedagogiskt med människor med funktionsnedsättning inom daglig verksamhet. För att kunna studera och få en inblick inom detta ämne skulle jag gärna vilja besöka er dagliga verksamhet för en observation, det vill säga att jag sitter med i bakgrunden när ni har er verksamhet samt träffar tre anställda för en intervju. Intervjuerna beräknas ta cirka 45 minuter och kommer att spelas in. Jag är medveten om att er tid är dyrbar och kommer vara flexibel och rätta mig efter när det passar er vad gäller observation och intervju. Det insamlade materialet kommer sedan att behandlas utefter Vetenskapsrådets forskningsetiska principer, vilket innebär att jag kommer att anonymisera ert företag och alla deltagande i uppsatsen kommer att aidentifieras. När uppsatsen godkänts kommer sedan allt datamaterial från observation och intervjuer raderas.

Som bekräftelse att medverka i min studie är jag tacksam om ni så snart som möjligt mailar eller ringer tillbaka till mig. Om ni har några övriga frågor eller funderingar kring studien, vänligen kontakta mig eller min handledare.

Vänliga hälsningar Fanny Pålsson

Mail: fanny_88@hotmail.com, mobil: 070-xxxxxxx

Min handledare är Maria Calissendorff Fil.dr. Lektor i musikpedagogik, Stockholms Musikpedagogiska Institut, maria.calissendorff@smpi.se

